

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан мемлекеттік университеті
Ғылыми кітапхана

2018 ЖЫЛҒЫ АТАУЛЫ КҮНДЕР ТІЗБЕГІ

Орал, 2017

КБЖ 91
ӘОЖ 059.3
Е 45

Құрастырушылар: Г.И. Жанбаева, Г.Қ. Шарипова
Жауапты редакторы: Т.Е.Алимбекерова -ғылыми
кітапхана директоры

**2018 жылғы атаулы күндер тізбегі = Календарь
знаменательных дат на 2018 год /құр.: Г.И. Жанбаева,
Г.Қ.Шарипова, жауапты ред. Т.Алимбекерова.-Орал: М.Өтемісов
атындағы БҚМУ БАҚ және баспа орталығы, 2017.- 72 б.**

М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан мемлекеттік университетінің ғылыми кітапханасының ақпараттық-библиографиялық бөлімі жыл сайын Батыс Қазақстан облысы бойынша аталып өтетін және еске алынатын атаулы күндер тізбегін екі тілде шығарып, оқырмандарға ұсынып келеді.

Күнтізбе кітапханашыларға, оқытушылар мен студенттерге, мәдениет саласындағы қызметкерлерге және жалпы оқырмандарға арналады.

КБЖ 91
ӘОЖ 059.3

Құрастырушыдан

М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан мемлекеттік университетінің ғылыми кітапханасының ақпараттық-библиографиялық бөлімі жыл сайын Батыс Қазақстан облысы бойынша аталып өтетін және еске алынатын атаулы күндер тізбегін екі тілде шығарып, оқырмандарға ұсынып келеді.

Әдебиеттерді насихаттауда және өлкеміздегі көрнекті оқиғаларды хабарлауда көрсеткіштің алатын орны ерекше. Көрсеткіште негізінен Батыс Қазақстан өңірінен шыққан, осы өңірде еңбек етіп, өмір сүрген атақты адамдардың мерейтойлары енгізілген. Сондай-ақ түрлі мекемелер мен кәсіпорындардың, қала, аудан, ауылдарға байланысты айтулы даталар берілген.

Бірінші бөлімде Қазақстан Республикасының мемлекеттік мейрамдар тізімдері мен Қазақстан Республикасының аумағында аталып өтілетін ресми, кәсіби мейрамдармен қатар дүниежүзілік көлемде аталып өтілетін айтулы күндер, әр түрлі мамандыққа байланысты мейрамдар тізімі берілген. Көрсеткіштің екінші бөлімінде Батыс Қазақстан облысы бойынша 2018 жылы аталып өтілетін еске алынатын даталар тізімі, үшінші бөлімде айы мен күні белгісіз 2018 жылы еске алынатын күндер тізбегі көрсетіледі. Ал соңғы бөлімде облысымыздың тарихы мен мәдениетіндегі, экономикасы мен әлеуметтік өміріндегі көрнекі даталарға, қайраткерлердің мерейтойлық даталарының кейбіреулеріне қысқаша мәлімет жазылып, әдебиеттер тізімі берілген. Қысқаша мәлімет берілген даталар алғашқы бөлімде ерекше белгімен (*) көрсетілген.

Күнтізбе соңында есімдердің алфавиттік көрсеткіші берілген.

Көрсеткіш кітапханашыларға, оқытушылар мен студенттерге, мәдениет қызметкерлеріне және жалпы оқырмандарға арналған.

417000 Орал қаласы

Достық даңғылы, 162 үй

М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан мемлекеттік университеті

Ғылыми кітапханасы

Тел: 51-29-88

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ МЕМЛЕКЕТТІК ЖӘНЕ ҰЛТТЫҚ МЕЙРАМДАРЫ

1-2 қаңтар	Жаңа жыл
8 наурыз	Халықаралық әйелдер күні
22 наурыз	Наурыз мейрамы
1 мамыр	Қазақстан халықтарының бірлігі күні
7 мамыр	Отан қорғаушы күні
9 мамыр	Жеңіс күні
30 тамыз	ҚР Конституциясы күні
16 желтоқсан	Қазақстан Республикасының Тәуелсіздік күні

КӘСІБИ МЕРЕКЕЛЕР МЕН АТАЛЫП ӨТІЛЕТІН КҮНДЕР

НАУРЫЗ

- 1 наурыз - Дүниежүзілік азаматтық қорғаныс күні
- 23 наурыз - Дүниежүзілік метеорология күні
- 24 наурыз - Туберкулез ауруына дүниежүзілік күрес күні
- 27 наурыз - Халықаралық театр күні
- 30 наурыз - Жерді қорғау күні

СӘУІР

- 1 сәуір - Күлкі күні
- 1 сәуір - Құстар күні
- 2 сәуір - Халықаралық балалар кітабы күні
- 7 сәуір - Дүниежүзілік денсаулық күні
- 11 сәуір- Фашистік концлагерьлер тұтқындарын азат етудің халықаралық күні
- 12 сәуір - Дүниежүзілік космонавтика және авиация күні
- 18 сәуір - Тарихи және сәулет ескерткіштерінің халықаралық күні
- 23 сәуір –Дүниежүзілік кітап және авторлық құқық күні
- 24 сәуір - Халықаралық жастар ынтымағы күні
- 26 сәуір - Халықаралық санаткерлік меншік күні
- 29 сәуір – Халықаралық би күні
- 30 сәуір - Бауырлас қалалардың дүниежүзілік күні

МАМЫР

- 3 мамыр - Дүниежүзілік баспасөз күні
- 4 мамыр – Халықаралық СПИД құрбандарын еске алу күні
- 5 мамыр - Халықаралық мүгедектер құқын қорғау күні
- 7 мамыр - Радио күні
- 7 мамыр - Дүниежүзілік Қызыл Крест және жарты ай күні
- 12 мамыр - Медицина бикелерінің ынтымақ күні
- 15 мамыр - Халықаралық отбасы күні
- 17 мамыр - Халықаралық мұражайлар күні
- 21 мамыр - Халықаралық мәдени даму күні
- 31 мамыр - Саяси қуғын сүргін-құрбандарын еске алу күні

МАУСЫМ

- 1 маусым - Халықаралық балаларды қорғау күні
- 4 маусым - ҚР мемлекеттік рәміздерінің күні
- 5 маусым - Дүниежүзілік тіршілік өрісін сақтау күні
- 17 маусым - Дүниежүзілік қуаңшылық және шөлейттенуге қарсы күрес күні
- 20 маусым - Дүниежүзілік босқындар күні
- 23 маусым - Халықаралық Олимпия күні
- 26 маусым - Нашақорлық пен наша бизнесіне қарсы халықаралық күрес күні
- 26 маусым - Баспасөз күні
- 27 маусым - Дүниежүзілік балықшылық күні
- 28 маусым - Баспасөз күні

ШІЛДЕ

- 1 шілде - Дүниежүзілік сәулет күні
- 6 шілде - Астана күні

ТАМЫЗ

- 6 тамыз - Ядролық қаруға тыйым салу жолындағы дүниежүзілік күрес күні
- 12 тамыз - Халықаралық жастар күні
- 13 тамыз - Спорт күні
- 14 тамыз - Құрылысшылар күні

ҚЫРКҮЙЕК

- 1 қыркүйек - Білім күні
- 8 қыркүйек - Дүниежүзілік бейбітшілік күні
- 8 қыркүйек - Халықаралық журналистер ынтымағы күні
- 16 қыркүйек - Озон қабатын қорғаудың халықаралық күні
- 22 қыркүйек - ҚР халықтарының тілдері күні
- 27 қыркүйек - Дүниежүзілік туризм күні
- 28 қыркүйек - Дүниежүзілік теңіз күні
- 30 қыркүйек - Дүниежүзілік сәбилер күні

ҚАЗАН

- 1 қазан - Халықаралық қарттар күні
- 3 қазан - Халықаралық музыка күні
- 5 қазан - Халықаралық дәрігерлер күні
- 5 қазан - Мұғалімдер күні
- 9 қазан - Дүниежүзілік пошта күні
- 14 қазан - Халықаралық стандарттау күні
- 18 қазан - Рухани келісім күні
- 22 қазан - Бүкіл дүниежүзілік ақпараттар тарату күні
- 24 қазан - Халықаралық БҰҰ күні

ҚАРАША

- 9 қараша - Дүниежүзілік сапа күні
- 10 қараша - Дүниежүзілік жастар күні
- 13 қараша - Халықаралық зағиптар күні
- 14 қараша - Дүниежүзілік диабетке (сусамыр) қарсы күрес күні
- 15 қараша - Ұлттық валюта- теңге күні
- 17 қараша - Халықаралық студенттер күні
- 19 қараша - Шылымқорлықтан бас тартудың халықаралық күні
- 26 қараша - Дүниежүзілік ақпарат күні

ЖЕЛТОҚСАН

- 1 желтоқсан - СПИД-пен дүниежүзілік күрес күні
- 3 желтоқсан - Халықаралық мүгедектер күні
- 10 желтоқсан - Адам құқықтары күні
- 17 желтоқсан - Демократиялық жаңару күні

Тәуелсіздіктің нышаны – арайлы Астанамызға 20 жыл!

*Астана Астанам! Ару қалам,
асқақ ордам,
Қалың жұрт, қазағыма қақпа
болған.
Ту ұстап, тұлпар мінген
бабаларым,
Бермеген ел намысын жатқа
қолдан.
Бозогым, бозбеткейлім, баққа
оранған,
Тарихтың қойнауынан тапқан
олжам.
Баянды бақытымның
бастауындай,
Айналдың Астанаға аппақ
арман...
Жар болып Жаббар Ие жалғыз
ғана,
Ғасырға аяқ бастық ал біз жаңа.*

*Сұрланып сырт айналған суық
көздер
Қарайды әлі саған сәл қызғана.
Көш келді Қараөткелге өр
тұлғалы,
Кеңесін ерлерімнің ел тыңдады.
Тұлғасы бой көтерді Хан Кененің
Жарасып жарқ-жұрқ еткен ер-
тұрманы.
Ертеңің ұлтын сүйген ұлыңа сын,
Қашанда еркіндіктің құны басым.
Керіліп кербез далам көсіледі,
Сезініп бостандықтың
шұғыласын!
Сан ғасыр армандаған Алаш
бабам,
Жалғанды жалт қаратты жаңа
Астанам.
Бірлікті байрақ етіп болашаққа,
Барайын, уа, Жаратқан, жол аш
маған!*

Қалқаман Сарин

2018 жылы атап өтілетін және еске алынатын айтулы күндер тізбегі

ҚАҢТАР

1 қаңтар - мәдениеттанушы-ғалым, мемлекет және қоғам қайраткері, филология ғылымының кандидаты **Мұрат Мұхтарұлы Әуезовтің** туғанына 75 жыл (1.01.1943).

1 қаңтар – қазақ жазушысы, балалар ақыны, аудармашы **Ермек Өтетілеуовтың** туғанына 80 жыл (1938-2006).

1 қаңтар - филология ғылымының кандидаты, доцент **Роза Қазықызы Мұхамбетқалиеваның** туғанына 65 жыл (1953).

18 қаңтар - ақын, педагог, түрколог, ғалым, ҚазАКСР халық ағарту комиссары **Ахмет Байтұрсыновтың** туғанына 145 жыл (18.01.1873-8.12.1938).*

23 қаңтар – тарих ғылымының кандидаты, БҚМУ доценті **Олег Щелоковтың** туғанына 65 жыл (1953).

АҚПАН

2 ақпан - әнші-композитор, ҚР халық әртісі **Алтынбек Қоразбаевтың** туғанына 70 жыл (1948).

10 ақпан – публицист, әдебиетші, аудармашы **Зейнолла Серікқалиевтың** туғанына 80 жыл (1938-2004).

20 ақпан – география ғылымының кандидаты, БҚМУ доценті **Валентин Амельченконың** туғанына 65 жыл (1953).

20 ақпан – филология ғылымының кандидаты, БҚМУ доценті **Кабира Кабошқызы Биалиеваның** туғанына 75 жыл (1943).

26 ақпан – педагог, мемлекет және қоғам қайраткері **Бірғаным Сарықызы Әйтімованың** туғанына 65 жыл (26.02.1953).

Ақпан – «Абай» журналының жарық көре бастағанына 100 жыл (1918).

Ақпан - – «Жұлдыз» журналының жарық көре бастағанына 90 жыл (1928).

НАУРЫЗ

8 наурыз-Ұлы Отан соғысына қатысушы, партизан **Байсейітова Нұрғанымның** туғанына 95 жыл, Бөкей Орда ауданының тумасы (1923-1998).

8 наурыз – қазақ тіл маманы, филология ғылымының докторы **Әсет Болғанбаевтың** туғанына 90 жыл (8.03.1928)

11 наурыз – қазақ тілі маманы, педагогика ғылымының кандидаты, доцент **Шамғали Харесұлы Сарыбаевтың** туғанына 125 жыл (11.03.1893-5.04.1958)

22 наурыз – педагогика ғылымының кандидаты, БҚМУ доценті **Илья Ломоносовтың** туғанына 80 жыл (1938).

27 наурыз-актриса, Қазақстанның еңбек сіңірген артисі **Шамова Мәлика Бұрханқызының** туғанына 115 жыл, Орал қаласының тумасы (1903-1981)

СӘУІР

3 сәуір – халық батыры, қазақ халқының 1916 жылғы ұлт-азаттық көтерілісін ұйымдастырушылардың бірі **Амангелді Үдербайұлы Имановтың** туғанына 145 жыл (3.04.1873-18.05.1919)

3 сәуір – тарих ғылымының кандидаты, профессор, ғалым-тарихшы, өлкетанушы **Павел Букаткиннің** туғанына 95 жыл (1923).

10 сәуір – Қазақстан Республикасының **Жоғары білім беру туралы заңының** қабылданғанына 25 жыл (1993).

23 сәуір – тіл білімі маманы, филология ғылымының кандидаты, педагог **Қарашаш Халелқызы Досмұхамедованың** туғанына 95 жыл (23.04.1923).

23 сәуір – жазушы, Ұлы Отан соғысының ардагері, әйгілі партизан, Халық Қаһарманы **Қасым Қайсеновтың** туғанына 100 жыл (23.04.1918-30.12.2006).*

24 сәуір – педагог, ғалым, журналист, қазақ дәрігері, қоғам қайраткері, профессор **Халел Досмұхамедовтың** туғанына 135 жыл (24.04.1883-23.04.1939).*

27 сәуір – педагогика ғылымдарының докторы, М. Өтемісов атындағы БҚМУ профессоры **Ботағоз Ибатқызы Сарсенбаеваның** туғанына 70 жыл (1948).

МАМЫР

2 мамыр – филология ғылымының докторы, профессор, академик **Кәкен Аханұлы Ахановтың** туғанына 90 жыл (2.05.1928-18.08.1978).

4 мамыр – қазақ әдебиетшісі, филология ғылымының докторы, педагог, профессор **Зәки Ахметовтың** туғанына 90 жыл (4.05.1928-2003).

6 мамыр - Елбасының жарлығымен Қазақстан Республикасының астанасы — **Астана** қаласы болып аталғанына 20 жыл (1998)

9 мамыр – химия ғылымының кандидаты, БҚМУ доценті **Ақтоты Болатқызы Ниязбекованың** туғанына 55 жыл (1963).

12 мамыр – филология ғылымының кандидаты, БҚМУ доценті **Ағилаш Әділқызы Ниязғалиеваның** туғанына 60 жыл (1958).

15 мамыр – филология ғылымының докторы **Нұржамал Оралбайқызы Оралбаеваның** туғанына 90 жыл (15.05.1928).

15 мамыр – Абай атындағы Қазақтың Ұлттық педагогикалық университетінің құрылғанына 90 жыл (15.05.1928).

30 мамыр – композитор, өнертану докторы, Қазақстан Республикасының еңбек сіңірген өнер қайраткері **Борис Ерзаковичтің** туғанына 110 жыл (30.05.1908-2.05.1997).

МАУСЫМ

10 маусым - Елордамыз – Астана қаласына 20 жыл (1998).

13 маусым – философия ғылымының кандидаты, БҚМУ доценті **Құрманай Мадикызы Науанованың** туғанына 60 жыл (1958).

22 маусым-Хан тоғайында **Жәңгір сұлтан** Бөкей Ордасының ханы болып сайланғанына 195 жыл (1823)

23 маусым – музыка зерттеушісі, профессор **Петр Васильевич Аравиннің** туғанына 110 жыл (23.06.1908-29.05.1979).

25 маусым – ақын, Алаш қозғалысының қайраткері **Мағжан Бекенұлы Жұмабаевтың** туғанына 125 жыл (25.06.1893-19.03.1938).*

29 маусым – ҚР және РФ филология ғылымдарының докторы **Галина Анатольевна Донскованың** туғанына 60 жыл (1958).

ШІЛДЕ

1 шілде – ақын **Ғайсағали Самиғоллаұлының** туғанына 60 жыл (1958ж.)

11 шілде – қазақтың ақыны, ойшыл, аудармашы, композитор **Шәкәрім Құдайбердиевтің** туғанына 160 жыл (11.07.1858-2.10.1931). *

19 шілде–**Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан Аграрлық-техникалық университетінің** құрылғанына 55 жыл (1963).

27 шілде – композитор, қоғам қайраткері **Төлеген Мұхамеджановтың** туғанына 70 жыл (1948).

ТАМЫЗ

9 тамыз - өнертану ғылымының кандидаты, БҚМУ доценті **Галина Гурьеваның** туғанына 70 жыл (1948).

15 тамыз – ақын, ҚР халық жазушысы **Ғафу Қайырбековтың** туғанына 90 жыл (1928-1994).

15 тамыз – экономика ғылымының кандидаты, БҚМУ доценті **Галина Нестеренконың** туғанына 60 жыл (1958).

21 тамыз–**Орал қаласының** іргетасықаланғанына 405 жыл (1613).

21 тамыз - педагогика ғылымының докторы, профессор, әлеуметтік ғылымдар академиясының академигі, М.Өтемісов атындағы БҚМУ ректоры **Асхат Сәлімұлы Иманғалиевтің** туғанына 65 жыл (1953).

30 тамыз - қазақ мектебіне арналған орыс тілі оқулықтарының авторы **Шаймақова Рауза Қуандыққызының** туғанына 85 жыл (30.08.1933).

ҚЫРКҮЙЕК

2 қыркүйек – жазушы **Тәкен Әлімқұловтың** туғанына 100 жыл (02.09.1918-1987)

3 қыркүйек – ағарту ісінің көрнекті қайраткері **Әуезхан Қанафияұлы Қанафиннің** туғанына 90 жыл (3.09.1928).

4 қыркүйек – қазақтың ақын қызы **Жадыра Дәрібаеваның** туғанына 70 жыл (1948).

8 қыркүйек - ауыл шаруашылық ғылымының кандидаты **Нұржан Рахметұлы Молдахановтың** туғанына 60 жыл (1958).

13 қыркүйек – қазақ балетмейстері, ҚР халық әртісі **Аюханов Болат Ғазизұлының** туғанына 80 жыл (1938).

11 қыркүйек–«**Алаш Орданың**» Батыс Қазақстан бөлімі құрылғанына 100 жыл (1918).

13 қыркүйек – Қазақстан халық әртісі, балетмейстер **Болат Ғазизұлы Аюхановтың** туғанына 80 жыл (1938).

18 қыркүйек–**Пугачев Емельян** бастаған шаруалар көтерілісінің басталғанына 245 жыл (1773-1775)

21-23 қыркүйек – Ақын **Пушкин Александр Сергеевичтің** Орал қаласына тоқтағанына 185 жыл (1833).

26 қыркүйек – тарих ғылымының докторы, профессор, ҚР ҰҒА-ның академигі **Токмұхамед Сәлменұлы Садықовтың** туғанына 80 жыл (26.09.1938).

26 қыркүйек- жазушы **Тайыр Жароковтың** туғанына 110 жыл (26.09.1908-1965).

ҚАЗАН

1 қазан- педагог, жазушы, аудармашы **Спандияр Көбеевтің** туғанына 140 жыл (1.10.1878-2.12.1956)

2 қазан – ҚазССР-нің еңбек сіңірген әртісі, актер **Тұңғышбай Қадырұлы Жаманқұловтың** туғанына 70 жыл (1948).

8 қазан–Ақын, Қазақстан Жазушылар одағының мүшесі **Азовская Татьяна Николаевна**ның туғанына 70 жыл, Орал қаласының тумасы (1948).

13 қазан - ҚР халық әртісі, композитор **Әсет Бейсеуовтің** туғанына 80 жыл (1938-1996).

15 қазан – Кеңес Одағының Батыры **Панфилов Дмитрий Ивановичтің** туғанына 100 жыл, Бөрлі ауданының тумасы (1913-1985).

15 қазан - философия ғылымының кандидаты, БҚМУ доценті **Есенгелді Шмырұлы Ниязовтың** туғанына 75 жыл (1943).

25 қазан – Қазақстанның халық жазушысы **Тахауи Ахтановтың** туғанына 95 жыл (25.10.1923-1994).

28 қазан – ағартушы, ақын **Сұлтанмахмұт Торайғыровтың** туғанына 125 жыл (28.10.1893-21.05.1920). *

29 қазан – қазақ ақыны, аудармашы, әдебиеттанушы, Қазақстанның мәдениет қайраткері **Мұзафар Әлімбаевтың** туғанына 95 жыл (29.10.1923).

ҚАРАША

5 қараша – Қазақстан Республикасы Президентінің «Болашақ» халықаралық степендияларын белгілеу туралы қаулысына 25 жыл (5.11.1993).

15 қараша - Қазақстан Республикасының ұлттық валютасы Тенгенің енгеніне 25 жыл (1993 ж.)

ЖЕЛТОҚСАН

5 желтоқсан- қазақ әдебиетін зерттеуші, филология ғылымының докторы, профессор **Ханғали Жұмашұлы Сүйіншәлиевтің** туғанына 100 жыл (5.10.1918).

11 желтоқсан – биология ғылымының кандидаты **Зоя Сахарнованың** туғанына 70 жыл (1948).

24 желтоқсан – Қазақстанның Халық жазушысы **Қалтай Мұхамеджановтың** туғанына 85 жыл (24.12.1928-2001).

25 желтоқсан- жазушы **Хамза Есенжановтың** туғанына 110 жыл (25.12.1908-1975).*

27 желтоқсан – қазақ тілінің негізін салушылардың бірі, түрколог, филология ғылымының докторы, профессор **Сәрсен Аманжолұлы Аманжоловтың** туғанына 115 жыл (27.12.1903-21.01.1958).

28 желтоқсан – Мемлекет және қоғам қайраткері **Алма Оразбаеваның** туғанына 120 жыл, Бокей Орда ауданының тумасы (1898-1948)

28 желтоқсан – биология ғылымының кандидаты, БҚМУ доценті **Владимир Мельниковтың** туғанына 65 жыл (1953).

Айы мен күні белгісіз 2018 жылы еске алынатын күндер

- педагогикалық ғылыми-зерттеу институтының (қазіргі **Ы.Алтынсарин атындағы Қазақтың білім академиясы**) ашылғанына 85 жыл (1933).
- көрнекті мемлекет қайраткері **Темірбек Қараұлы Жүргеновтың** туғанына 120 жыл (1898 қараша-1937).
- қазақтың атақты әншісі, 1925 жылы Парижде өткен Дүниежүзілік көрмеде болған этнографиялық концертте күміс медаль алған **Әміре Қашаубаевтың** туғанына 130 жыл (1888-1934).
- қазақ халқының ғұлама ақыны, тарихшы, этнограф, шежіреші, аудармашы, ауыз әдебиетінің мұраларын жинақтаушы **Мәшһүр Жүсіп Көпеевтің** туғанына 160 жыл (1858-1931).
- ақын, сазгер **Ақан сері Қорамсаұлының** туғанына 175 жыл (1843-1913).
- ақын **Мұрат Мөңкеұлының** туғанына 175 жыл (1843-1906).
- суырып салма ақын **Шортанбай Қанайұлының** туғанына 200 жыл (1818-1881).
- **Шал ақынның** туғанына 270 жыл (1748-1819).
- **Бұқар жыраудың** туғанына 350 жыл (1668-1781).
- Қазақ ханы, қолбасшы **Әбілқайыр ханның** туғанына 325 жыл (1693-1748)
- Қолбасшы, би, шешен **Сырым Датұлының** туғанына 295 жыл, Сырым ауданының тумасы (1723-1802).
- Күйші, композитор **Құрманғазы Сағырбайұлының** туғанына 200 жыл, Жаңақала ауданының тумасы (1818-1896).

- Қоғам қайраткері, Сталиндік қуғын-сүргін кезінде атылған бірден-бір қазақ қызы **Шонанова Шахзада Аронқызының** туғанына 115 жыл, Сырым ауданының тумасы (1903-1938)
- **Ж. Досмұхамедұлы атындағы Орал педагогикалық колледжінің** құрылғанына 105 жыл (1913).
- Қоғам қайраткері, кеңестік коммунистік режимге, сталиндік тоталитарлық саясатқа қарсы шыққан қайраткер **Көшеков Ғұбайдолла Әнесұлының** туғанына 95 жыл, Казталов ауданының тумасы (1923-1943).
- **М. Горький атындағы Орал қалалық кітапханасының** құрылғанына 80 жыл (1938).
- **Оралдағы Санитарлық эпидемиялық станциясының** ашылғанына 80 жыл (1938).
- Ғалым, медицина ғылымдарының докторы **Женалаев Болат Қананияұлының** туғанына 70 жыл, Зеленов ауданының тумасы (1948).
- **Қазақ зағиптар қоғамы Орал оқу -өндірістік кәсіпорнының** құрылғанына 70 жыл (1948).

1 қаңтар

**Ақын, педагог, түрколог, ғалым
Ахмет Байтұрсыновтың туғанына 145 жыл
(1873-1938)**

Ғалым-тілші, әдебиет зерттеуші, түрколог, дарынды ақын-аудармашы Ахмет Байтұрсынов қазіргі Қостанай облысы, Торғай атырабындағы, Сартүбек деген жерде ел арасында беделді, қайратты кісі Шошақұлы Байтұрсын шаңырағында 1873 жылы 18 қаңтарда дүниеге келген.

Табиғатынан аса дарынды туған талапты бала Ахмет 1882-1884 жылдары әуелі көзіқарақты адамдардан өз үйінде хат танып, артынан жақын жердегі ауыл мектебінен сауат ашады да, 1886-1891 жылдары Торғай қаласындағы екі сыныптық орысша-қазақша училищеде, 1891-1895 жылдары Орынбордағы мұғалімдік мектепте оқып, білім алады. 1895 жылдың 1 маусымынан бастап мұғалім болады: Ақтөбе, Қостанай, Қарқаралы атырабында бала оқытады, өмір, тіршілік күресіне араласады, әділет үшін күреседі, жуандарға, байларға қарсылық білдіреді, патшаның отаршылдық саясатын айыптайды. Кейін екі сыныптық мектептерде ұстаз бола жүріп, 1901 жылдан бастап қолы бос кездерде өзі ізденіп, сан алуан кітаптар оқиды, әдебиетпен айналысады, оқу құралдарын жинайды. Ел ішінде оқыған, еркін мінезді батыл ойшылдың бедел-атағы өсе бастайды. Полиция тыңшыларының жаласымен күйе жағылып, губернатор Тройницкий жарлығы бойынша Қарқаралыдағы екі сыныптық училищінің меңгерушісі Ахмет 1909 жылы 1 шілде күні Семей абақтысына алынып, сотсыз, үкімсіз, нақақтан нақақ 8 ай бойы азап-қорлық көріп, торығады, қиналып ширайды, күреске белді бекем буады. Бостандық аңсаған, күреске шақырған өлеңдер жазады. Ақыры Қазақстанда тұру құқынан айырылғандықтан, 1910 жылы 21 ақпанда түрмеден шығып, наурыз айында Орынбор қаласына келеді. Бұдан кейін Ахмет Байтұрсынов өміріндегі ең күрделі, қызықты, қажырлы кезеңдер басталып кетеді. 1913-1918 жылдар арасында "Қазақ" газетінде редактор болып, орасан зор әлеуметтік-тарихи қызмет атқарады, халық өмірінің сан-алуан көкейкесті мәселелерін көтереді, елді прогреске, өнер-білімге үндейді.

Әдебиеттер:

1. Байтұрсынов, А. Шығармалары Өлеңдер, аудармалар, зерттеулер.-Алматы: Жазушы, 1989.-319 б.
2. Байтұрсынов, А. Ақ жол: Өлеңдер мен тәржімелер, мақалалар және әдеби зерттеулер.-Алматы: Жалын, 1991.-469 б.
3. Байтұрсынов, А. Тіл тағылымы /Құрастырған Г.Әнесов, А.Мектепов.-Алматы: Ана тілі, 1994.-446 б.
4. Байтұрсынұлы, А. Маса [Текст]: өлеңдер мен көсемсөздер / Байтұрсынұлы Ахмет. - Алматы: Раритет, 2005. - 208 б. - (Жыр жауһары). - ISBN 9965-663-85-8 : 411 тг.
5. Байтұрсынұлы, А. Бес томдық шығармалар жинағы.-А. :Алаш мұрасы. Т.3.-2005.-352б.
6. Байтұрсынұлы, А. Бес томдық шығармалар жинағы.- Алматы: Алаш.- (Алаш мұрасы).Т.4: Әліппелер мен мақалалар жинағы.-2006.-320 б.
7. Байтұрсынұлы, А. Көп томдық шығармалар жинағы. Алматы: Алаш. 5 том: Ер Сайын. 23 жоқтау мақалалар.-2006.-288 б.
8. Байтұрсынов,А.. Тіл тағылымы [Текст] / Байтұрсынов, А. - Павлодар : С. Торайғыров атынд. ПМУ, 2008. - 172 б. - (Қазақ тіл білімінің антологиясы). - ISBN 9965-842-47-7 : 1600 тг.

Ол туралы:

Кітаптар:

1. Актуальные вопросы истории развития Казахстана и становления казахстанской государственности. [Текст] : Материалы экспертных мнений. - Астана : "Есиль-Издат, 2013. - 583 с. - каз., рус. - 800.00 тг.
2. Антология социально-политической мысли Казахстана с древнейших времен до наших дней:В 2-х т./Гл.ред.:Е.К. Ертысбаев.-Алматы:Институт развития Казахстана Т. 1. Т. 2 .- 2002.-556 с.
3. "Ахмет Байтұрсынұлы оқулары": А. Байтұрсынұлы тағылымы: тіл, терминология, әдістеме [Текст]: республикалық ғылыми-теориялық конференция материалдары. - Астана: Ш. Шаяхметов атындағы Тілдерді дамытудың республикалық үйлестіру-әдістемелік орталығы, 2010. - 216 б. - Мәтін б.147-151; 184-190 орыс тіл. - ISBN 978-601-7010- 28-7 : 500 тг.

4. Әбдиманұлы, Ө. Ахмет Байтұрсынұлы [Текст]: зерттеу-эссе / Әбдиманұлы Ө. - Алматы: Арда, 2007. - 296 б. - (Тарихи тұлға тағлымы). - ISBN 9965-778-44-2 : 641 тг.
5. Бегалин, К. В составе империи: Детская энциклопедия Казахстана.-Алматы: Аруна, 2009.-224 с.-(Мәдени мұра).
6. Великие личности в истории Казахстана: В помощь кураторам студ. групп. Мат. для кург. ст. в мажилисе парламента РК/Под ред.: А.М.Газалиева. - Караганда. 3 кн.-2009.-99 с.
7. Имаханбетова, Р. Ғасыр саңлағы:Ахмет Байтұрсынұлының шығармашылық ғұмырбаяны [Текст]: (мұрағат деректері негізінде): монография / Имаханбетова,Райхан. - Астана: Педагогика Пресс ИД, 2010. – 304
8. Қазақша-орысша, орысша-қазақша терминологиялық сөздік. = Казахско-русский, русско-казахский терминологический словарь / ҚР мәдениет және спорт министрлігі, Педагогикалық ғылымдар Академиясы, А. Байтұрсынұлы атындағы тіл білімі ин-ты; жалпы ред. басқ. М. Б. Қасымбеков ; жобаның ғыл. жетекшісі А. Қ. Құсайынов. - Алматы: ҚАЗАқпарат, 2014
9. Мемлекеттік тіл: бүгіні мен болашағы: А. Байтұрсынұлының 125 жылдығына арн. республ. ғылыми-теориялық конф. материалдары [Текст]. - Астана: Елорда, 1998. - 248 б. - Б. ц.

Мақалалар:

1. Ахметжанова А.Т. А.Байтұрсынов: кладезь мыслей, идей и суждений / А. Т. Ахметжанова // Вестник КазНУ. - 2014. - №1. - С. 172-179.- (серия историческая)
2. Алпаров Ж. Нелегкая судьба борца за справедливость / Ж. Алпаров // Литер. - 2015. - №231. - С. 29.-10 декабря.
3. Аманұлы Ж. Халқымның қазыналы қара сөзі!... / Д. Аманұлы // Үш қоныр. - 2013. - №1.-1 қаңтар. - Б. 7
4. Ақиқат ақ сөйлейтін туар заман [Текст] //Абай. - 2011.-№5-6. - Б. 22-26.
5. Ахмет Байтұрсынұлының татар тіліндегі мақаласы табылды [Текст]: Ахмет Байтұрсынұлы // Үш қоныр. - 2016. - 29 қаңтар. - Б. 4.
6. Әзілова,С. Ахмет Байтұрсынұлы: "Ақын ініме" [Текст] / С. Әзілова // Қазақ әдебиеті және мемлекеттік тіл. - 2016.- №6. - Б. 19.

7. Әлихан Бөкейханның Ахмет Байтұрсынұлына жазған хаты [Текст] // Парасат. - 2016. - №9. - Б. 1-2. : фото
8. Байділдин, Ш. Азаттық үшін алысқан Алаш [Текст] /Ш.Байділдин //Мәдени мұра.- 2011. - №6(39).-қараша-желтоқсан. - Б. 68-71.
9. Байтелесова Ж. Век Байтұрсыновского письма / Ж. Байтелесова // Экономика. - 2014. - №2.-16-22 қаңтар. - С. 5
10. Байтұрсынов, А. Ауру жайынан [Текст] / А. Байтұрсынов //Қазақ. - 2012. - №20-21. - Б. 2.
11. Дәркенов,Қ. Ғ. Тоғжановтың "Байтұрсынов және Байтұрсыновшылық" мақаласы немесе алыпты айыптау [Текст] / Қ. Дәркенов // Ақиқат. - 2013. - №2. - Б. 59-64.
1. Есіркепова Г.К. Ахмет Байтұрсынов тұлғасының өнегелік мәні туралы / Г. К. Есіркепова // Қазақстанның ғылыми әлемі = Научный мир Казахстана. - 2013. - № 1,2. - Б. 98-100
2. Елисеев Ю. Скрижали истории / Ю. Елисеев // Литер. - 2012. - №235.-14 декабря. - С. 4
12. Есали,А. Жүз жасаған "Қазақ" [Текст] / Есали А. // Егемен Қазақстан. - 2013. - 2 ақпан. - С. 6-7. - Қазақстан Журналистер одағы қазақ басылымдары ішінде ең көп жасаған "Қазақ" газетін арнаулы дипломмен марапаттады
13. Ершу, М. Зиялы қазақ трагедиясы [Текст]: [Түркістан - 20" бәйгесіне] / Ершу М. // Түркістан. - 2013. - 17 қазан. - С. 7.
14. Кеменгер К. Алаш и национальное востоковедение / К. Кеменгер // Мәдени мұра=Культурное наследие. - 2015. - №3. - С. 118-122.-мамыр-маусым.
15. Қозыбаев С. Первая ласточка национальной печати / С. Қозыбаев // Казахстанская правда. - 2013. - №36-37.-31 января. - С. 6
16. Кукаева, Г. Сан қырлы талант иесі [Текст] / Кукаева Г. // Мектептегі кітапхана. - 2013. - №1. - С. 25-26. - Мектеп кітапханасында Ахмет Байтұрсынұлының еңбектерімен таныстыру мақсатында "Сан қырлы талант иесі" тақырыбында өткізген ғалымның 140 жылдығына арналған кеш жоспары
17. Имаханбетова, Р. Аханның әліпбиі [Текст] / Р. Имаханбетова // Алаш айнасы. - 2012. - №42. - Б. 5.
18. Көлбаев, Т. Қазан төңкерісі әкелегн қанды қырғын мен ашаршылық [Текст] / Т. Көлбаев // Алаш айнасы. - 2012. - №58. - Б. 4.

19. Қирабаев, С. Ахмет Байтұрсынов - тәуелсіздік жыршысы [Текст] /С.Қирабаев // Қазақ. - 2012. - №14-15. - Б. 7.
20. Құрманбайұлы,Ш. Ахмет Байтұрсынұлы және қазақ терминологиясы [Текст] / Ш. Құрманбайұлы // Ана тілі. - 2013. - 21-27 ақпан. - Б. 4.
21. Қойшығұлов,Ж. Ахмет Байтұрсынұлы туралы қойылым сахналанды [Текст] / Ж. Қойшығұлов // Қазақ үні. - 2016. - 12 сәуір. - Б. 4.
22. Нұрмұхамбетова,Д. Ғылыми кітапханадағы Ахмет Байтұрсынов мұралары [Текст] / Д. Нұрмұхамбетова // Парасат. - 2016. - №5. - Б. 19.
23. Махатова М. Ұлт ұстазына лайықты құрмет көрсетілсе екен / М. Махатова // Қазақ. - 2013. - № 1-2.-4-11қаңтар. - Б. 2
24. Мұратқызы, Б. Аманат арқалаған Ахметтанушы немесе Ахмет Байтұрсынұлы мұражай - үйіне саяхат [Текст] / Б. Мұратқызы // Ақ желкен. - 2015. - №8. - Б. 23-29.
25. Малдыбай А.Д. Ахмет Байтұрсыновтың әліпби реформасы / А. Д. Малдыбай // Аль-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің хабаршысы. - 2012. - №4(134). - Б. 322-325
26. Муканова Г. Интеллектуальное достояние Ахмета Байтурсынова / Г. Муканова // Мысль. - 2016. - №1. - С. 31-33
27. Мұратбекова С.М. Эпоха просвещение в истории Казахстана / С. М. Мұратбекова // Білім әлемінде= В мире образования. - 2014. - №1. - Б. 24-26
28. Молдабаева Г. "Как пламень жертвенный": Историко-литературная композиция. //История Казахстана в школе и вузах.-2002.-№5.-С.13-21.
29. Ниеталықызы, Ә. Ахмет Байтұрсынұлы - ғалым - зерттеуші [Текст] / Ә. Ниеталықызы // Ұлағат. - 2013. - №1. - Б. 77-81.
30. Малдыбай, А. Д. Ахмет Байтұрсыновтың әліпби реформасы [Текст] / А. Д. Малдыбай //Аль-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің хабаршысы. - 2012. - №4(134). - Б. 322-325.
31. Мәмет, С. Ұлт ұстазы-Ахмет..Ғафу ет [Текст] /С. Мәмет //Егемен Қазақстан. - 21 ақпан 2012. - №65. - С. 6.
32. Оралұлы,Ұ. Ахмет Байтұрсынұлы."Әдебиет танытқыш" / Ұ.Оралұлы // Қазақ үні. - 2014. - 1 сәуір. - Б. 7.
33. Өмірзақова, Ж. Алаш және қазақ зиялары [Текст] /Қ. Тұяқбаев //Ұлағат. - 2012. - №1. - Б. 3-8.
34. Оразбекова Ф. Ахмет Байтурсынов-один из трех столпов

- казахской культуры. //Зам. директора школы .-2006 .-№3.-с25.
35. Сегизбаев, О. А. Ахмет Байтурсынов и его вклад в казахскую философию начала XX века/О. А. Сегизбаев. //Евразия.-2010.-№ 6.-С 3.
36. Сагадиев К. Реформы: аналитический взгляд: Статьи. Выступления. Интервью.- Алматы: CAUNAR. Кн.2.-2006.-286с.
37. Сақ Қ. Дала қоңырауы / Қ. Сақ // Егемен Қазақстан . - 2013. - №1.-1 қаңтар. - Б. 6
38. Садықова,Ә. Нәзипа Құлжанова мен Ахмет Байтұрсынұлы [Текст] / Ә. Садықова // Қазақ тарихы; ғылыми-әдістемелік журнал. - 2013 . - №4. - Б. 33-35.
39. Тайшыбай, З. Ел тарихының ерекше беттері [Текст]: 1.Қазақ съездері / З. Тайшыбай //Түркістан. - 2011. - №48.-1 желтоқсан. - Б. 9.
40. Шауханов, А. Ахмет Байтурсынов - один из трех столпов казахской культуры. //История Казахстана: преподавание в школах и вузах.-2004.-№4.-С.54-57.
41. Шынгалиева, Л. Переводы басен И.А. Крылова на казахский язык А. Байтурсыновым [Электронный ресурс] / Л. Шынгалиева , Г. С. Умарова // Көркем мәтін дискурсы: орыс эзоп атты аймақтық ғылыми-практикалық конференциясының материалдары. - 2014. - С. 61-63.
42. Шүкірұлы, С. Қазақ жазуының қалыптасуы һәм болашағы [Текст] / С. Шүкірұлы // Ана тілі. - 2012. - №13. - Б. 5.

* * *

23 сәуір
Жазушы, Ұлы Отан соғысының ардагері,
әйгілі партизан, Халық Қаһарманы
Қасым Қайсеновтың туғанына 100 жыл
(1918-2006)

Қасым Қайсенов — Қазақстанның Халық Қаһарманы, Халықаралық Фадеев атындағы сыйлықтың лауреаты, көрнекті жазушы, Ұлы Отан соғысының ержүрек батыры, әйгілі партизан, көзі тірісінде аты аңызға айналған халқымыздың

қайталанбас біртуар даңқты перзенті. Ол 1918 жылдың 23 сәуірінде Шығыс Қазақстан облысының Ұлан ауданында дүниеге келген.

1934 жылы мектеп бітіргеннен кейін Өскемен қаласындағы саяси-ағарту техникумына түсіп, 1938 жылы оны бітірген соң Павлодар облыстық оқу бөлімінің саяси-ағарту жөніндегі нұсқаушысы болып қызмет атқарып жүргенде әскер қатарына шақырылып, әскери-барлау мектебіне жіберіледі.

1941 жылы қараша айында осы мектепті бітірген бойда, Оңтүстік-Батыс майданының штабына жөнелтіліп, сол жерден арнайы тапсырма алып, Украинаның басқыншылар қолында қалған жерінде партизан отрядын құру үшін жау тылына түсіріледі. Ол жерде Қайсенов Чапаев атындағы партизан құрамасының үшінші отрядын басқарады. Одан кейінгі кездерде, 1944 жылдың аяғына дейін Молдавия, Чехословакия, Румыния жеріндегі партизан қозғалыстарына қатысады.

Отряд командирі болып жүріп, жау тылында жүздеген жорықты басынан өткереді. Соғыс аяқталған соң Отанына — Қазақстанға оралып, Қазақ КСР Жоғарғы Кеңесінің Президиумы аппаратында жауапты қызметте болады. Жамбыл облысының Жуалы, Свердлов аудандарында атқару комитеттері төрағаларының орынбасары ретінде соғыстан кейінгі ауыл шаруашылығын қалпына келтіру науқанына белсене араласады. 1951-1954 жылдары Қазақстан Компартиясы Орталық комитеті жанындағы екі жылдық партия мектебінің аудармашылар бөлімінде оқиды. 1953-1972 жылдар аралығында «Жазушы» баспасы директорының орынбасары, Қазақстан Жазушылар одағы көркем әдебиетті насихаттау бюросы директоры, «Қайнар» баспасы директорының орынбасары болып қызмет істейді.

Шығармашылығы. Қайсенов Ұлы Отан соғысының қиын-қыстау кезеңін, жауынгерлердің жанқиярлық ерлігін шынайы суреттеген, оқушы жұртшылыққа кеңінен мәлім көптеген шығармалардың авторы. 1954 жылы орыс тілінде «Жас партизандар» атты алғашқы кітабы жарық көрді. Одан кейінгі кездерде «Илько Витряк», «Переяслав партизандары», «Ажал аузынан», «Жау тылындағы бала», «Днепрде», «Жау тылында», «Партизан соқпақтары», тағы басқа әңгіме, очерк, повесть жинақтары оқырман қолына тиді. Бұл шығармалары орыс, украин, басқа да көптеген тілдерге аударылған. Кейінгі кездері

«Елімнің ертеңіне сенемін», «Естеліктер мен жазбалар», тағы да басқа кітаптары жарық көрді.

Марапаттары. Қайсенов «Богдан Хмельницкий», «Отан соғысы», «Чехословакия партизандары», Украинаның «За заслуга» ордендерімен, Кеңестер Одағының көптеген орден, медальдарымен марапатталған. Ол Қазақстан Жазушылар одағының Бауыржан Момышұлы атындағы әдеби сыйлығының лауреаты. Қазақстанның халық қаһарманы.

Ол 2006 жылы 30 желтоқсан күні 89 жасқа қараған шағында ауыр науқастан дүние салды.

Әдебиеттер:

1. Великая Отечественная война 1941-1945. Книга для чтения: В 2-х ч. /Сост. Дамаскин И.А., Кошель П.А., Никифоров Ю. А:ОЛМА-ПРЕСС. Ч.1.-2005.-480 с.:ил.
 2. Зевелев А. Люди особого назначения.-М:Эксмо,2005.-448с.
 3. Казахстанцы в Великой Отечественной Войне:Очерки/Под общ. ред. С.Н.Покровского.-А.:Наука. В.1.-1968.-291с.
 4. Галкина, Г. Последний герой/Г.Галкина. //Новое поколение.- 2007.-2 февр.- С.12.
 5. Кабульдинов, З. Е. Боевые традиции жителей страны великой степи [Текст] / З. Е. Кабульдинов // Сардар. - 2016. - №2(31). - С. 79-86.
 6. Косяченко, В. Одна на всех... [Текст] / В. Косяченко // Литер. - 2015. - №139. - С. 28,29.-30 июля.
- Қайсенов, Қ. Ажал аузынан / Қ. Қайсенов.-Алматы: Мемкөркемәдебиет баспасы, 1959.-128 б.
2. Қайсенов, Қ. Ағалар туралы аңыз / Қ. Қайсенов.-Алматы: Балауса, 1992.-140 б.
 3. Қайсенов, Қ. Жау тылында: Соғыстан кейінгі кездесулер: повестер. /Қ.Қайсенов.-Алматы: Жазушы, 1967.-511 б.
 4. Қайсенов, Қ. Жау тылындағы бала / Қ. Қайсенов.-Алматы, 1960.-136 б.

Ол туралы:

Кітаптар:

1. Великая Отечественная война 1941-1945. Книга для чтения: В 2-х ч. /Сост. Дамаскин И.А., Кошель П.А., Никифоров Ю. А:ОЛМА-ПРЕСС. Ч.1.-2005.-480 с.:ил.
2. Зевелев А. Люди особого назначения.-М:Эксмо,2005.-448с.
3. Казахстанцы в Великой Отечественной Войне:Очерки/Под общ. ред. С.Н.Покровского.-А.:Наука. В.1.-1968.-291с.
4. Галкина, Г. Последний герой/Г.Галкина. //Новое поколение.- 2007.-2 февр.- С.12.
5. Дінмұхамед Қонаев және оның әріптестері = Динмухамед Кунаев и его соратники / Жобаның авт. Б. З. Батталханов ; Жауапты ред. Г. С. Бекмұратова, [б. м.], 2008. - 142 б.
6. "...деген екен!" : ел аузынан жинаған Ақселеу Сейдімбек. - Астана : Елорда, 2009. - 336 б.
7. Жақсыбаев, А. Жаны жайсаң жақсылар : естеліктер, сапарлар, ой-толғамдар / А. Жақсыбаев. - Алматы : Білім, 2006. - 272 б. - (Әдеби мемуарлар)
8. Қайырбеков, Ғ. Алыс та жақын жағалау (Екінші кітап) / Ғ. Қайырбеков. - Алматы : Білім, 2006. - 192 б. - (Әдеби мемуарлар)
9. Қазақ әдебиеті ақын-жазушылары портреттерінің жинағы / Құраст. С. Елікбаев, [б. м.], 2006. - 53 б. : сур.

Мақалалар:

1. Анитова, С.А. Ел рухын көтерген ер / Р. Юлдашева // Мектептегі мерекелер:тәрбие жұмыстарының сценарийлері. - 2013. - №11. - Б. 25-28
2. Абдешев, З. Көз көріп, құлақ естіген / З.Абдешев. // Жұлдыз.-2010.-№11.- Б.133
3. Бектасова, Г. Қасыммен - жетпіс жыл, бір күн!: Асыл апаймен сұхбат. // Түркістан.-2007. - 28 маусым - б. 7.
4. Елеукенов, Ш. Қас батыр Қасым Қайсенов / Ш.Елеукенов // Егемен Қазақстан. - 2015. - №98.- 28 мамыр. - Б. 5
5. Ер есімі ел есінде // Бала тәрбиесі. - 2013. - №6. - Б. 3
6. Елубай, О. Қазақтың Қайсенові / О. Елубай // Егемен Қазақстан. - 2013. - №118.-1 мамыр. - Б. 5
7. Жаппасұлы, Е. Таутұлға / Е. Жаппасұлы // Қазақ әдебиеті. - 2013. - №18-19.- 3 мамыр. - Б. 13

8. Зәкәрия, Х. Сол бір кеш... / Т. Әсемқұлов // Егемен Қазақстан. - 2013. - №92.-23 наурыз. - Б. 5
9. Кабульдинов, З. Е. Боевые традиции жителей страны великой степи [Текст] / З. Е. Кабульдинов // Сардар. - 2016. - №2(31). - С. 79-86.
10. Косяченко, В. Одна на всех... [Текст] / В. Косяченко // Литер. - 2015. - №139. - С. 28,29.-30 июля.
11. Көлбаев, Т. Екінші дүниежүзілік соғыстың ақтаңдары / Т. Көлбаев // Қазақстан тарихы: әдістемелік журнал. - 2015. - №2. - Б. 4-9
12. Қабышұлы, Г. Қаскен / Г.Қабышұлы. // Қазақ әдебиеті.- 2010.-№18.- 7 мамыр.- Б.1-7.
13. Қайсенов, М. Батырларымызды бағалай білейік / М.Қайсенов // Егемен Қазақстан. - 2015. - №92.- 20 мамыр. - Б. 9
14. Молдабаев, Дулат. Боевое братство без границ [Текст] / Дулат Молдабаев // Казахстанская правда . - 2015. - 19 сентября. - С. 6.
15. Нурсултанова, Л.Н. Партизанская борьба на территории Белоруссии в годы Великой Отечественной Войны./Л.Н.Нурсултанова.// Вестник.-2010.-№3.-С.80-83.
16. Нұршайықов, Ә. Батырлық жыры / Ә. Нұршайықов // Аңыз адам. - 2015. - №9. - Б. 28
17. Нақысбекқызы, Қ. Ары таза нар жүгін көтерген / Қ. Нақысбекқызы // Дарабоз. - 2013. - №3. - Б. 44-47
10. Оразалин, Н. Асылтекті Алыбым / Н. Оразалин // Қазақ әдебиеті. - 2016. - №49. - Б. 13
18. Өтешева, Ә. "Партизан Вася" атанған Қасым Қайсенов / Ә. Өтешева // Класс Time. - 2013. - №19.-8 мамыр. - Б. 5
19. Өтебекова, Р. Өнеге болған бізге де / Р. Өтебекова // Қазақстан тарихы: әдістемелік журнал. - 2011. - №4. - б.79-86.
20. Рахимова, Ж. Қазақтың қас батыры / Ж. Рахимова // Алаш айнасы. - 2013. - №66.-23 сәуір. - Б. 5
21. Төлегентегі, М. Жау жүрек Қасым Қайсенов / М. Төлегентегі // Игілік. - 2013. - №5. - Б. 12-13
22. Толеубаева, С.Б. Разработки уроков по технологии модульного обучения по теме: "Великая Отечественная война"/С.Б. Толеубаева //История Казахстана: преподавание в школе.-2011.-№5.-С.4-10.

23. Төлегентегі, М. Жау жүрек Қасым Қайсенов / М. Төлегентегі // Игілік. - 2013. - №5. - Б. 12-13
24. Хабиева, Д. Г. Балалар әдебиеті [Текст] : оқу құралы / Д. Г. Хабиева. - Орал : БҚМУ, 2011. - 134 б. - 600.00 тг.
25. Шашкова, Любовь Негасимое пламя победы [Текст] / Любовь Шашкова // Казахстанская правда. - 2015. - **23 декабрь**. - С. 14. - 70-летие ВОВ

* * *

24 сәуір

**Алаш қозғалысының
қайраткері, дәрігер, ұстаз, ғалым
Халел Досмұхамедовтың туғанына
135 жыл (1883-1939)**

1883 жылғы 24 сәуірде Атырау облысы (бұрынғы Гурьев) Қызылқоға ауданының Тайсойған құмындағы Жарыпшыққан өзенінің бойында дүниеге келді.

Ауыл молдасынан сауат ашқан Халел Ойыл (Көкжар) қаласындағы бір кластық орыс-қырғыз училищесінде бастапқы білім алып, содан кейін Орал қаласындағы әскери-реалды училищені 1903 жылы үздік бітірді. Сол жылы Санкт-Петербургтегі Императорлық әскери-медициналық Академиясына түсіп, оны 1909 жылы 17 қарашада алтын медальмен дәрігер дәрежесінде бітіріп шықты. Академияда озат оқуы үшін Халел статский советник Адуингтің және Теңіз ведомствосының стипендияларын алып тұрды. Ол Ресей ғылым академиясының өлкетану бюросының, Денсаулық сақтау халық комиссариаты коллегиясы мүшелігіне сайланған алғашқы қазақтардың бірі болды.

Х. Досмұхамедов - қазақ халқына қалтқысыз қызмет еткен 20 ғасырдың 20-30 жылдарындағы «алыптар тобының» көрнекті өкілі, «Алаш» қозғалысының көшбасарларының бірі, жан-жақты ғұлама ғалым, ұстаз, ағартушы, қоғам қайраткері. Мамандығы дәрігер бола тұрып тек медицина, гигиена салалары бойынша ғана емес, жалпы табиғаттану, анатомия, физиология, зоология, ботаника, тіл, әдебиет, тарих ғылымдары бойынша да көлемді

кітаптар, ірілі-ұсақты мақалалар жариялаған. Медицина мен гигиена, биология мен адам анатомиясы, жалпы табиғаттану саласынан өз заманында шыңға шығып, қоғам сұранысын өтер іргелі еңбектер жазған ғалым рухани және қоғамдық ғылымдар саласында да өшпес із қалдырды. Х.Досмұхамедов қазақтың ұлтжанды зиялылары қатарында жалпы ұлттық саяси «Алаш» партиясын құрушылардың бірі және Алашорда үкіметінің мүшесі болды.

30-шы жылдары қуғынға ұшыраған Х.Досмұхамедов жеті жылға Ресейдің Воронеж қаласына жер аударылды. 1938 жылы «Халық жауы» айыбымен тұтқындалып, 1939 жылы 23 сәуірде ПХК Әскери трибуналының шешімімен ату жазасына бұйырылады. 1939 жылдың 19 тамызында түрме ауруханасында өкпе ауруынан қайтыс болды. 1958 жылы 11 ақпанда КСРО Жоғары Соты Әскери коллегиясының шешімімен ақталды.

Әдебиеттер:

1. Досмұхамедов, Х. Исатай-Махамбет.-Алматы: Қазақстан, 1991.-256 б.
2. Досмұхамедұлы, Х. Таңдамалы.-Алматы: Ана тілі, 1998.-384 б.
3. Досмұхамедов Х. Елдің тілі бұзылуына ең алдымен оқығандары себеп болады / Х. Досмұхамедов // Үркер. - 2016. - №11. - Б. 37-39

Ол туралы:

Кітаптар:

1. Алашорда: фотоальбом / Құраст., түсін. жазған Б. Мүрсәлім. - Алматы : "Орхон" Баспа үйі, 2012. - 284 б.
2. Қазақ прозасы. Хрестоматия. Үш томдық. Т.2. : XIX-XX ғасырлар / жалпы ред. басқ. Ж. Тілепов. - Алматы : Ғылым, 2001. - 672 б.
3. Қалиұлы, С. Қазақ этнопедагогикасының теориялық негіздері мен тарихы [Текст] : оқу құралы / С. Қалиұлы. - Алматы : Білім, 2003. - 280 б. - ISBN 9965090858 : 660.00 тг.
4. Нұрпейіс, К. және т.б. Халел Досмұхамедұлы және оның өмірі мен шығармашылығы.-Алматы: Санат, 1996.

5. Сүлейменова, Д. Алашорданың Батыс бөлімінің тарихы. Тарих ғылымының кандидаты ғылыми дәрежесін алуға арналған диссертация. - Алматы, 2004
6. Таңдамалы [Текст]: қазақ тарихы, әдебиеті мен тілі, биология, табиғаттану салаларына қатысты зерттеу мақалалары және оқулықтарынан үзінді = Избранное : научные статьи по истории, казахскому языку и литературе, медицине, биологии, природоведению, а также отрывки из учебников. - Алматы : Ана тілі, 1998. - 384 б. - ISBN 5630002872 : 380.00 тг.

Мақалалар:

1. Акимбеков С. Слово о Халеле Досмухамедове / С. Акимбеков // Казахстанская правда. - 2013. - №137-138.-19 апреля. - С. 12
1. Абжанов, Х. «Алаш»: след в истории народа/ Х. Абжанов //Страна и мир.-2008.-№10, 11.
2. Акбай, Ж. «Одна душа!»/Ж. Акбай//Приуралье.-2002.-№80.-С.4.
1. Әнес, Ғ. Энциклопедист ғұлама дәрежесіне өз ізденпаздығымен жетті / Ғ.Әнес // Аңыз адам. - 2014. - №24.-желтоқсан. - Б. 40
2. Биданова, А. Запрещенные, но не забытые /А.Биданова //Казахстанская правда.-2008.-15 августа.-С.11
3. Байділдин, Ш. Азаттық үшін алысқан Алаш [Текст] / Ш. Байділдин //Мәдени мұра. - 2011. - №6(39).-қараша-желтоқсан. - Б. 68-71.
4. Базарғалиев, Ғ.Б. Қоғам және мемлекет қайраткері Халел Досмұхамедов / Ғ.Б. Базарғалиев // Дарабоз. - 2012. - №9. - Б. 4-10
5. Жарықбаев, Ж. Х.Досмұхамедовтың дүниетанымы мен психологиялық көзқарастарының қалыптасуына И.П.Павлов пен В.Н.Бехтеревтің әсері / Ж. Жарықбаев // Мектептегі психология. - 2013. - №1. - Б. 8-11
6. Жаңабайұлы, Т. Халық жадынан шықпаған тұлға / Т. Жаңабайұлы // Ана тілі. - 2013. - №16.-18-24 сәуір. - Б. 6-7
7. Курарару Л. Основоположники казахской государственности / Л. Курарару // Приуралье. - 2013. - 12 сентября.-№111. - С. 6
8. Кішібеков, Д. Мұстафа Шоқай философиясы / Д. Кішібеков // Ақиқат. - 2015. - №12. - Б. 53-55.

9. Мажитов Р. Предвестники Независимости / Р. Мажитов // Приуралье. - 2014. - №120.-23 октября. - С. 9
10. Немеркнувшее имя: Одним из ярких представителей казахской интеллигенции начала прошлого века является Халел Досмухамедов - видный деятель политической организации "Алаш -Орда", объединившей в своих рядах практически всех представителей казахской элиты своего времени. [Текст] //Приуралье. - 2012. - № 54.- 17 мая. - С. 7.
11. Өтебәлі, Ғ. Исатай батыр бейіті. Халел Досмұхамбедұлының ақиқаты қалай ұмытылды? [Текст] / Ғ. Өтебәлі //Орал өңірі. - 2012. - №70.-16 маусым. - Б. 9.
12. Сәулебекова, К. Ұлт-азаттық көтеріліс басшылары және Алаш қозғалысының жетекшілері [Текст] / К. Сәулебекова //Қазақстан тарихы. - 2012. - №3. - Б. 82-86.
13. Сабыр, М. Халел Досмұхамедов және түркітану мәселелері / М. Сабыр // Қазақ . - 2012. - №46-16 қараша. - Б. 5
14. Сисенов, Б. Алаштың ақиығы / Б. Сисенов // Класс Time. - 2013. - №20.-15 мамыр. - Б. 4
15. Сисенов, Б. Алаштың ақиығы / Б. Сисенов // Адамзат және қоршаған орта. - 2013. - №10.-23 мамыр. - Б. 6
16. Сүлейменова, Д. Алаш зиялылары хақында / Д. Сүлейменова // Орал өңірі. - 2015. - №107. - Б. 15.-3 қыркүйек
17. Сүлейменова, Д. Алаш орда үкіметі және мемлекеттік тіл саясаты / Д. Сүлейменова // Қазақ. - 2014. - №36-37.- 5-12 қыркүйек. - Б. 7
18. Сүмесінов, М. Қазақтың Халелі / М. Сүмесінов // Жас қазақ. - 2013. - №20-21.- 31 мамыр. - Б. 8
19. Тұрсын, Х. Халелдің Ташкенттегі қызметі / Х. Тұрсын // Қазақ. - 2014. - №45-46.- 7-14 қараша. - Б. 8
20. Тулепов Н. Славный сын Алаша. / Н. Тулепов // Приуралье. - 2012. - № 37.-5 апреля. - С. 7
21. Шөпеғұл, Ж. Жеті жұрттың тілін білген / Ж. Шөпеғұл // Егемен Қазақстан. - 2013. - №117.-30 сәуір. - Б. 6

* * *

25 маусым
Ақын, Алаш қозғалысының қайраткері
Мағжан Бекенұлы Жұмабаевтың туғанына
125 жыл (1893-1938)

Мағжан Бекенұлы Жұмабаев - қазақ әдебиетінің көгіндегі XX ғасырдың басында жарқырай жанған жарық жұлдыздарының бірі, текті ақыны. Туған жері - бұрынғы Ақмола губерниясының Ақмола уезіндегі Полуденовский болысы (қазіргі Солтүстік Қазақстан облысы Булаев ауданы). Әкесі Бекен (Бекмағанбет) орта дәулетті, өзінің әділдігімен, адамгершілікті парасатымен ел арасында беделі жоғары адам болған. Соған орай оны бір сайлауда болыс етіп сайлаған көрінеді.

Ауыл мұғалімінен хат танып, сауат ашқан Мағжан 1905 жылы Қызылжардағы медресеге оқуға түсіп, оны жақсы үлгеріммен аяқтайды. Бірақ бұл оқу білсем, көрсем деп ілгері ұмтылған жас талапты онша қанағаттандырмайды. Ол оқу іздеп, енді Уфаға аттанады. Сонда өзінің білім беру дәрежесінен Жоғары діни оқу орнымен пара-пар Медресе-Ғалияға оқуға түседі. Медреседе оқып жүргенде, осында оқытушы болып істейтін, татардың белгілі жазушысы Ғалымжан Ибрагимовтың назарына ілігеді. Болашақ ақынның зор дарынын таныған Ғалымжан Мағжанды қамқорлығына алып, оған көп жәрдем көрсетеді. Соның көмегімен Қазан қаласында Мағжанның "Шолпан" атты тұңғыш жинағы жарық көреді, соның ақыл-кеңесімен Омбыдағы мұғалімдер семинариясына түседі.

Жастайынан орысша оқып, орыс әдебиетінің мәдениетіне еркін жеткен Мағжан қазақ поэзиясына өзіндік ерекшелігімен, дарынды болмысымен келеді. Әуелде лапылдап тұрған сезімін, ынтыға үзіліп тұрған махаббатын жастық жалынымен, жандырып жіберердей леппен жеткізуге ұмтылған ол енді бірте-бірте ой есейгендігін танытып, азаматтық лирикаға қарай ойысады. Мұнда да ол зарлы да өкінішті ой-сезімдерін ерекше күдіретпен, шыңғырған жан даусының қуатымен жеткізіп, ішкі мұңы мен ашу-кегін табиғи байланыстырып жібереді. Бұл кез оның қазақтың ардақты азаматтары Ахмет Байтұрсынов пен Міржақып Дулатовтан дәріс алып, шығармашылықтың жаңа бір белесіне

кұлаш ұрған шағы еді. Ұстаздарының өнегесі ақын жанының тебіреніс толқынындағы айшықты өрнегімен көрініс береді.

Мағжан "Шолпан", "Сана" журналдары, "Ақ жол" газеті редакцияларында қызмет істеп жүргенде болсын, Москваның Жоғары әдебиет-көркемөнер институтында оқып жүргенде болсын, үнемі ізденіс үстінде, шығармашылық өрлеу жолында болады. Білімі толысып, тәжірибесі молайып, кемелді шағына бет алған тарпаң дарынның тағдырына тұтқиылдан келіп араласқан Қызыл империяның қызылкөз жендеттері оның жолын кесіп, түрмеге қамайды. Сөйтіп, 1929 жылдан бастап ақын қуғын-сүргінге ұшырайды. Әуелі жалған жаламен он жылға сотталады. Одан М. Горький мен оның әйелі Е. Пешкованың араласуымен 1936 жылы босатылады да, бір жылдан кейін "Халық жауы" деп қайта сотталып, келесі жылы наурыз айында ату жазасына кесіледі.

2009 жылы «Бір ел-бір кітап» акциясы аясында М.Жұмабаевтың «Жан сөзі» өлеңдер жинағын республикалық көлемде оқу шарасы болып өтті. М.Өтемісов атындағы БҚМУ ғылыми кітапханасы аясында облыстық Ж.Молдағалиев атындағы әмбебап кітапханасымен оқырмандар конференциясын өткізді.

Әдебиеттер:

1. Жұмабаев, М. Батыр Баян: Өлеңдер мен поэмалар.-Астана: Елорда, 1998.-327 б.
2. Жұмабаев, М. Жан сөзі: Өлеңдер мен дастандар.-А.: Раритет, 2005.-256 б.
3. Жұмабаев, М. Педагогика.-Алматы: Ана тілі, 1992.-160 б.
4. Жұмабаев, М. Шығармалары: Өлеңдері, поэмалары, прозалары.-Алматы: Жазушы, 1989.-448 б.
5. Жұмабаев, М. Шығармалары.Үш томдық.-Алматы: Білім, 1995. Т.І.-256 б.
7. Жұмабаев, М. Шығармалары.Үш томдық.-Алматы: Білім, 1995. Т.ІІ-ІІІ.-512 б.
8. Жұмабаев, М. Сүй жан сәулем [Текст] : өлеңдер мен поэмалар / М. Жұмабаев. - Алматы : "Атамұра", 2002. - 256 б. - ISBN 9965056501 : 380 тг.
9. Жумабаев, М. Грехопадение Шолпан: Рассказ /М. Жумабаев //ЕВРАЗИЯ.-2002.-№2.-С.60 -74.

Ол туралы:

Кітаптар:

1. Абдрахманов, С. Жиырмасыншы ғасыр жырлайды [Текст]: қазақ поэзиясының антологиясы. Т.1. / С. Абдрахманов. - Алматы: Раритет, 2007. - 504 б. - (Алтын қор). - ISBN 9965770514: 2030.00 тг.
2. Асыл мұра түркі антологиясы = Valuable heritage : turkic anthology / Бас ред. Ш. Ибраев, [б. м.], 2012. - 568 б.
3. Алашорда: фотоальбом / Құраст., түсін. жазған Б. Мүрсәлім. - Алматы : "Орхон" Баспа үйі, 2012. - 284 б.
4. Базарбаев, М. Избранные произведения /М. Базарбаев.- Астана: Нур-Астана.-(Тұғыры биік тұлғалар). Т.4.:Казахская поэзия: художественные искания (К традициям Абая).-2009.-352с.
5. Бейсентаев, А.Б. Мағжан Жұмабаев шығармашылығы және орыс әдебиеті : Монография / А. Б. Бейсентаев. - Алматы : Эверо, 2015. - 172 б.
6. Бердібай, Р. Жұлдыздар жарығы / Р. Бердібай. - Алматы : Білім, 2000. - 248 б.
7. Жұмабаев, М. Педагогика / М. Жұмабаев. - 3-бас. - Алматы : Ана тілі, 1992. - 160 б. - (Халық қазынасы)
8. Қазақтың тәлімдік ойлар антологиясы. Он томдық [Текст]. Т.6. Ұлттық тәлім-тәрбиелік ғылымдардың дамып, қалыптасу тарихынан (1920-2000 жылдар) / құраст.: С. Қалиев, К. Аюбай. - Алматы: Сөздік-Словарь, 2009. - 400 б. - ISBN 9965822476: 1825.00 тг.
9. Қазақ әдебиеті ақын-жазушылары портреттерінің жинағы / Құраст. С. Елікбаев, [б. м.], 2006. - 53 б. : сур.
10. Мүтиев, З. Ж. Қазақ лирикасының зерттелу тарихы [Текст] : оқу құралы / З. Ж. Мүтиев. - Орал : М.Өтемісов ат.БҚМУ Баспа орталығы, 2012. - 306 б.
11. Тұрсынғалиева, С.Ч. Қазақ әдебиеті : Орыс тілінде жалпы білім беретін мектептің жаратылыстану -математика бағытындағы 11 сыныбына арналған оқулығы. / С. Ч. Тұрсынғалиева, С. Д. Аликулова, [б. м.], 2007. - 240 б.
12. Тайшыбай, З. Мағжанның Қызылжары : зерттеу / З. Тайшыбай. - Астана: Астана-полиграфия, 2008. - 232 б. - (Уақыт және Қаламгер)

13. Умарова, Г. С. Қазақ әдебиетінің тарихы [Текст] : оқулық / Г. С. Умарова, С. Г. Шарабасов. - 2-бас. - Астана : Фолиант, 2011. - 244 б.
14. Умарова, Г.С. История казахской литературы: Учебник/Г.С. Умарова.-Уральск, 2004.-296с.
15. Ыбраева, Р. К. Концепция женского образа в поэзии Сергея Есенина и Магжана Жумабаева (сопоставительный анализ) [Текст]: реферат магистерской диссертации на соиск. акад. степени магистра пед. наук по спец. 6М011800-Русский язык и литература / Р. К. Ыбраева ; науч. рук. Г. С. Умарова. - Уральск: [б. и.], 2016. - 11 с. - 100.00 тг.

Мақалалар:

1. Альдикенова, Ш.С. Философская категория "смысл жизни" в лирике М.Лермонтова и М.Жумабаева / Ш. С. Альдикенова // Уроки русского языка и литературы в школе. - 2015. - №1. - С. 46-48
2. Аймаутов, Ж. О поэзии Магжана Жумабаева: Доклад, прочитанный перед студентами Ташкентского университета в 1923 г. / Ж. Аймаутов // Нива. - 2014. - №5. - С. 108-120
3. Алпаров, Ж. Нелегкая судьба борца за справедливость / Ж. Алпаров // Литер. - 2015. - №231. - С. 29.-10 декабря.
4. Айтымбетова, Г. Проблемы мировоззрения и идентичности в творчестве М.Жумабаева и с позиции современности/Г. Айтымбетова //Саясат.-2003.-№6.С.57-60.
5. Акашева, А. Тіл-тәрбие көзі / А. Акашева // Сыныптағы тәрбие. - 2014. - №4-5. - Б. 14
16. Алкебаева, Д. ""Таза, терең, өткір, күшті, кең тілім... Мағжанның тіл туралы толғаныстары / Д. Алкебаева // Ана тілі. - 2013. - №41.-17-23 қазан. - Б. 5.
17. Ақанқызы, Г. Әйелдер құқығы идеясы және казак әдебиетіндегі әйелдер образы / Г. Ақанқызы // Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университетінің хабаршысы=Вестник казахского государственного женского педагогического университета. - 2014. - №3. - Б. 5-9.-(филология сериясы).
18. Асабаев, З. Қос арысты көрген қариялар [Текст] / З. Асабаев // Ана тілі. - 2012. - №: 11-12. - Б. 14.

6. Әділқайырқызы, Г. Мағжанның "Оты" - өзі туралы романтикалық өлең / Г. Әділқайырқызы // Қазақ тілі мен әдебиеті. - 2014. - №9. - Б. 37-40
19. Әнес, Ғ. Тұңғыш-кәсіби қазақ ақыны-Мағжан Жұмабаев / Ғ. Әнес // Ана тілі. - 2017. - №21. - Б. 2
20. Әбдіқалық, К. Өліміне айғақ жоқ... / К. Әбдіқалық // Қазақ әдебиеті. - 2013. - №11.-15 наурыз. - Б. 11
21. Әнуарбек, М. Алашорда сиезінің делегаты / М. Әнуарбек // Орал өңірі. - 2017. - №29. - 16 наурыз. - Б. 5
22. Байбосын, С. Екі шығарма-бір оқиға немесе "Жантай батыр" мен "Батыр Баян" дастандары жайлы / С Байбосын // Ақиқат. - 2013. - №10. - Б. 92-96
23. Бақытжан, А. Мағжан-қазақ поэзиясының шолпан жұлдыздарының бірі / А. Бақытжан // Қазақ тілі мен әдебиеті қазақ, орыс сыныптарында. - 2013. - №6.-қараша-желтоқсан. - Б. 23
24. Байтенова, Г. Мағжан - дана азамат, ұлы ақын / Г. Байтенова // Қазақ тілі мен әдебиеті. - 2013. - №4. - Б. 117-119
25. Байділдин, Ш. Азаттық үшін алысқан Алаш [Текст] / Ш. Байділдин // Мәдени мұра. - 2011. - №6(39).-қараша-желтоқсан. - Б. 68-71.
26. Байкөбекова(Байкубекова), А. Мағжан Жұмабаев:"Толқын" / А. Байкөбекова(Байкубекова) // Қазақ әдебиеті және мемлекеттік тіл. - 2016. - №1. - Б. 36-37.
27. Ғаббасова, Г. Мағжан- лирик ақын / Г. Ғаббасова // Қазақ тілі мен әдебиеті орта мектепте. - 2014. - №1.-қаңтар. - Б. 27
28. Елеукенов, Ш. Арманнан арман асулап... ел тәуелсіздігі идеясы және Мағжан-жыр / Ш. Елеукенов // Қазақ әдебиеті. - 2016.-29 қаңтар. - №4. - Б. 4
29. Ергөбек, Қ. Тағлымды тағдыр / Қ. Ергөбек // Түркістан. - 2014. - №10.- 13 наурыз. - Б. 10
30. Еңсегенұлы, Т. Түркі дүниесін жырмен оятқан ақын / Т. Еңсегенұлы // Қазақ тілі мен әдебиеті. - 2014. - №10. - Б. 15-26
31. Еңсегенұлы, Т. Түркі дүниесін жырмен оятқан ақын : жалғасы. Басы өткен санда / Т. Еңсегенұлы // Қазақ тілі мен әдебиеті. - 2014. - №11. - Б. 3-10
32. Есқали, Ө. Ұлт мақтанышы / Ө. Есқали // Егемен Қазақстан. - 2013. - №142. - Б. 5
33. Енсепов, Б.Б. Иса Тоқтыбаевтың қоғамдық-саяси және

- мәдени- ағартушылық қызметі / Б. Б. Енсепов // Тарих тағылымы=Уроки истории. - 2014. - №4. - Б. 9-14.
34. Ергөбек, Қ. Татар поэзиясының тарланы, Мағжан өлеңдерінің тәржімашысы / // Егемен Қазақстан . - 2016, 21 мамыр. - №96. - Б. 8
35. Елеукенов, Ш. Мағжанның мақсаты ел бүтіндігін, бірлігін сақтау болатын [Текст] / Ш. Елеукенов // Аңыз адам. - 2012. - №: 1. - Б. 5-10.
36. Есім, Ғ. Топырақ / Ғ. Есім // Егемен Қазақстан. - 2016. - №185. - Б. 13-28 қыркүйек.
37. Жұмабаев, М. Ақан сері / М. Жұмабаев // Аңыз адам. - 2014. - №2.-қаңтар. - Б. 5-16
38. Жақия, К. Мағжан- жалынды ақын / К. Жақия // Ұлағат. - 2015. - №3. - Б. 129-143
39. Жұмабаев, М. "Сен сұлу" / М. Жұмабаев // Қазақ тілі мен әдебиеті орыс мектебінде. - 2013. - №8. - Б. 51-57
40. Жалелова, Н.Ж. Урок на тему "Образы березы в лирике М.Жумабаева и С.Есенина" / Н. Ж. Жалелова // Русский язык в школах и вузах Казахстана. - 2014. - №2.- март-апрель. - С. 36-38
41. Жетписбаева, Б.А. Образные миры Магжана Жумабаева/Б.А. Жетписбаева.-изд. 2-е, доп.-А:Нур-Пресс,2008.
42. Жумабаев, М. Эстетические чувства / М. Жумабаев // Самопознание.kz. - 2014. - №11. - С. 86
43. Жарықбаев, Қ. Маған Жұмабаевтың (1893-1938) психологиялық пікірлер / Қ. Жарықбаев // Мектептегі психология. - 2013. - №2(56). - Б. 4-8. - Библиогр. в конце ст.1
44. Жарықбаев, Қ. Маған Жұмабаевтың (1893-1938) психологиялық пікірлер / Қ. Жарықбаев // Мектептегі психология. - 2013. - №2(56). - Б. 4-8. - Библиогр. в конце ст.1
45. Жарықбаев, Қ. Қазақтың үш шамшырағы / Қ. Жарықбаев // Мектептегі психология=Психология в школе. - 2016. - №5. - Б. 6-9.
46. Жолдасбекова, Б. Мағжанның өмірі мен шығармашылығы / Б. Жолдасбекова // Қазақ әдебиеті және мемлекеттік тіл. - 2013. - №11.-қараша. - Б. 19
47. Жұмабаева, Р. Мағжан өлімінің шындығынан. Кеңестің өтірігі қымбат па?[Текст]/ Р. Жұмабаева //Алаш айнасы.-2012.- №67.-Б.5.

48. Жаратқан жанға рахат жазғытұры... // Қазақ әдебиеті. - 2013. - №12.- 22-28 наурыз. - Б. 1, 12
49. Жұмабаева, Б. Мағжан әлемінен сыр шертейік [Текст] / Б. Жұмабаева //Қазақ тілі мен әдебиеті қазақ, орыс сыныптарында. - 2012. - №2. - Б. 54-55.
50. Каримова, Г. Мағжан -ақынның ақыны / Г. Каримова // Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университетінің хабаршысы. - 2014. - №1. - Б. 167-171.- (филология сериясы)
51. Кайралапова, С.К. Переводческая трансформация концепта "Грех" в произведении М.Жумабаева "Грех Шолпан" / С. К. Кайралапова // Әл- Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университетінің хабаршысы=Вестник Казахского Национального университета им. Аль- Фараби. - 2015. - №2. - С. 384-389.-(серия филологическая).
52. Кадралинова, М.Т. Иконика художественного мира, или образный строй художественного текста/М.Т. Кадралинова.//ЕВРАЗИЯ.-2002.-№3.-С.43-48.
53. Карагойшин, К. Звезда Магжана / К. Карагойшин // Приуралье. - 2013. - №77. - С. 6
54. Кишман, Л. "Слову своему поклонюсь"/Л.Кишман. //Внеклассная работа в школе.-2008.-№4.-С.44-48.
55. Каметова Р. Созвучие произведений М.Жумабаева и А.Блока / Р. Каметова // Ұлағат. - 2016. - №1. - С. 24-32.
56. Кошенова, Р. Звезда Магжана/Р. Кошенова //Казахстанская правда.-2003.-№224-225.
57. Каметова, Р. М. Жұмабаев және А.Блок символизмі / Р. Каметова // Қазақ тілі мен әдебиеті орыс мектебінде. - 2016. - №2. - Б. 14-21.
58. Кеңшілікұлы, А. Екі ақын. Екі тағдыр.Ортақ қасірет / А. Кеңшілікұлы // Егемен Қазақстан . - 2016. - №145. - Б. 14.-30 шілде.
59. Күзембекова, Ж.Ж. Поэзия әлеміндегі жарық жұлдыз / Ж. Ж. Күзембекова // Дарабоз. - 2014. - №1.- қаңтар. - Б. 72-73
60. Күмісбаев, Ө. Мағжан және дүния әдебиеті [Текст] /Ө. Күмісбаев //Мәдениет. - 2012. - №1.-қаңтар. - Б. 34-41.
61. Клютова, Г.Ж. Мағжан Жұмабаевтың өмірі мен шығармашылығы / Г. Ж. Клютова // Қазақ тілі мен әдебиеті қазақ, орыс сыныптарында. - 2015. - №6. - Б. 5-6.
62. Күзембаева, М. Мағжан Жұмабаев. Сағындым / М.

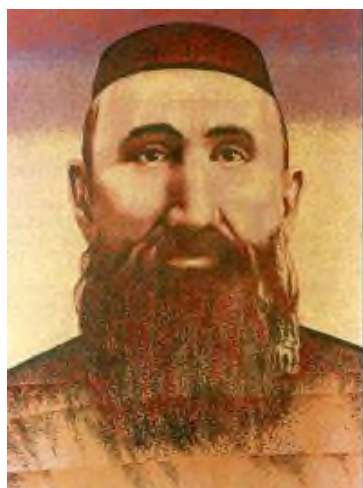
- Күзембаева // Қазақ тілі мен әдебиеті. - 2015. - №9. - Б. 94-100
63. Кемеңгер, Қ. Мағжан мен Қошке / Қ. Кемеңгер // Егемен Қазақстан. - 2013. - №132.- 23 мамыр. - Б. 6
64. Күмісбаев, Ө. Әбу Фирас және Мағжан Жұмабаев [Текст] /Ө.Күмісбаев //Түркістан. - 2012. - №7.-16 ақпан. - Б. 10.
65. Қазиева, Ф. Мағжан Жұмабаев. Сүйемін / Ф. Қазиева // Қазақ тілі мен әдебиеті. - 2015. - №11. - Б. 77-80.
66. Қамзабекұлы, Д. Мағжан мен Смағұл / Д. Қамзабекұлы // Қазақ. - 2014. - №49.- 5 желтоқсан. - Б. 6
67. Қапарова, Ә.М. М.Жұмабаев. "Батыр Баян" поэмасы / Ә. М. Қапарова // Әдіскер мұғалім: әдістемелік бірлестік жұмысы. - 2014. - №4. - Б. 9-10
68. Қызайбаева, С. М. Жұмабаев. "Балапан қанат қақты" / С. Қызайбаева // Литература в казахстанской школе=Әдебиет қазақстан мектебінде. - 2014. - №5. - Б. 22-24
69. Қадырова, К. Мағжан Жұмабаевтың педагогикасын тарих сабағында қолдану технологиясы / К. Қадырова // Қазақстан тарихы: әдістемелік журнал. - 2015. - №1. - Б. 31-40
10. Медеубаева, К.Т. Мағжан Жұмабаев шығармаларындағы халық педагогикасының үлгілері / К. Т. Медеубаева. - (педагогика сериясы) // Қазақ Мемлекеттік қыздар педагогикалық университетінің хабаршысы. - 2013. - №4. - Б. 115-118
70. Мырзахметұлы, М. Сөздерінің түбіне терең бойла : Абай, Мағжан, Шәкәрім жырларындағы пәлсапалық ойлар / М. Мырзахметұлы // Түркістан. - 2014
71. Мағжан өлімінің шындығынан Кеңестің өтірігі қымбат па? // Адамзат және қоршаған орта. - 2014. - №24.- 10 желтоқсан. - Б. 5
72. Молдиманова, А. М.Жұмабаев."Батыр Баян" дастаны / А. Молдиманова // Қазақ тілі мен әдебиеті орта мектепте. - 2013. - №12. - Б. 28-29
73. Майтанов, Б. Казахская литература в историческом преломлении/Б. Майтанов //Евразия.-2006.-№3.-С.69.
74. Молдабаева, Г. "Как пламень жертвенный":Историко-литературная композиция/Г. Молдабекова//История Казахстана в школе и вузах.-2002.-№5.-С.13-21.
75. Мырзахметұлы, М. Түркі халықтарын рухани біріктірудің кілті - ортақ жазуда. [Текст] /М. Мырзахметұлы //Аңыз адам. - 2012. - №: 1. - Б. 42-43.
11. Муканова, Г. "Батыр Баян" поэмасы [Текст] /Г. Муканова

- //Қазақ тілі мен әдебиеті орта мектепте. - 2012. - №4. - Б. 23-24.
76. Мұқанов, Д. Смағұл және Мағжан / Д. Мұқанов // Қазақ. - 2013. - №13-14.- 29 наурыз. - Б. 4
77. Мырзабекова, Б.Қ. М.Жұмабаев. "Жазғытұрым" / Б. Қ. Мырзабекова // Бастауыш сыныпта оқыту әдістемелігі: барлық пәндер бойынша. - 2014. - №4. - Б. 37-38
78. Мағжанға арналған мәнет // Орал өңірі. - 2013. - №71.-11 маусым. - Б. 1
79. Мұқанов, Қ. Мұхтар. Мағжан. Смағұл / Қ. Мұқанов // Қазақ. - 2013. - №25-26.-21-28 маусым. - Б. 4
80. Нұғыманов, Е. Мағжанның "Түркістан" өлеңі / Е. Нұғыманов // Қазақ тілі мен әдебиеті. - 2013. - №8. - Б. 85-88
81. Оразбаева, Г.Т. "Мағжан - жыршы ақын" атты әдеби-эпикалық кеш / Г. Т. Оразбаева // 12 жылдық білім беру. - 2013. - №1. - Б. 55-59
82. Өмірбайұлы, Қ. Мағжан мұрасы терең зерттеуді қажет етеді / Қ. Өмірбайұлы // Заң газеті. - 2013. - №79.-31 мамыр. - Б. 3
83. Озғанбаев, Ө. Атыңнан айналайын, хан Абылай! / Ө. Озғанбаев // Айқын. - 2013. - № 184. - Б. 5
84. Перленбетов, М. Қазақ психология ғылымы: неге қол жеткіздік, нені жүзеге асыра алмай келеміз? / М. Перленбетов, Қ. Жарықбаев // Егемен Қазақстан . - 2016. - №52. - Б. 6.-19 наурыз.
85. Сүгірова, Ә. Мағжан Жұмабаев-біздің жерлесеміз, мақтанышымыз (қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімдерінің ӘБ апталығында 4 "А" сыныпта өткізілген ашық сабақ жоспары) / Ә. Сүгірова // Казахский язык: преподавание в школе, колледже и ВУЗ-е. - 2013. - №3. - Б. 16-17
86. Суталиева, А.М. Судьба женщины в изображении Л.Н.Толстого, Г.Флобера и М.Жумабаева: общее и различия в их трактовках / А. М. Суталиева // Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университетінің хабаршысы=Вестник Казахского Национального университета им. аль-Фараби . - 2014. - №4-5. - С. 315-318.-(серия филологическая).
87. Салықов, М.Ғ. Мағжан Жұмабаев. "Түркістан" өлеңі / М. Ғ. Салықов // Педагог. - 2016. - №4. - Б. 32.
88. Садықов, Н.Р. Мағжан Жұмабаев және Мажит Айтбаев шығармаларындағы "Түркістан" концептісі / Н. Р. Садықов // Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университетінің хабаршысы=Вестник Казахского Национального университета

- им. аль-Фараби . - 2016. - №1. - Б. 432-437.-(филология сериясы)
89. Сабинова, Ж. М. Жұмабаевтың "Батыр Баян" поэмасындағы психологиялық мотивтер [Текст] / Ж. Сабинова, А. Сиғуатова // Мектептегі психология. Психология в школе. - 2012. - №5. - Б. 10-11.
90. Сәулебекова, К. Ұлт-азаттық көтеріліс басшылары және Алаш қозғалысының жетекшілері [Текст] / К. Сәулебекова // Қазақстан тарихы. - 2012. - №3. - Б. 82-86.
91. Саламатова, Ш. Ақын өлеңдерін талдағандағы ойлар : 11-сынып / Ш. Саламатова // Қазақ тілі мен әдебиеті. - 2014. - №10. - Б. 71-73
92. Салманова, Т. М. Жұмабаев "Бесік жыры" / Т. Салманова // Бастауыш білім. - 2014. - №4-5. - Б. 28
93. Сүлейменов, Ж. Мағжанның алтын бесігі / Ж. Сүлейменов // Мәдени мұра. - 2013. - №6.- қараша-желтоқсан. - Б. 7-12
94. Тайшыбай, З. Мағжан қызылжардан неге кетті? / З. Тайшыбай // Қазақ. - 2014. - №12-13.- 21-28 наурыз. - Б. 7
95. Тагиманова, Қ. М. Жұмабаев. "Батыр Баян" поэмасы / Қ. Тагиманова // Қазақ тілі мен әдебиеті орыс мектебінде= Казахский язык и литература в русской школе. - 2015. - №5. - Б. 65-70
96. Тезекбаева, Қ. Азаттықты аңсаған Алаш / Қ. Тезекбаева // Педагогика және оқушы психологиясы. - 2015. - №1. - Б. 52
97. Тұрамғамбетқызы, Ғ. "Енді ұмыт жеті жылғы жолды тастақ..." / Ғ. Тұрамғамбетқызы // Егемен Қазақстан. - 2013. - №89.-19 наурыз. - Б. 6
98. Темірова, Р. Мағжан мен елбасының жастарға деген сенімділігінің сабақтастығы / Р. Темірова // Қазақ тілі мен әдебиеті орыс мектебінде=Казахский язык и литература в русской школе. - 2015. - №12. - Б. 36-38.
99. Тоқтарбай, Е. Алашшыл жүрек / Е. Тоқтарбай // Қазақ. - 2013. - №50-50.-13-27 желтоқсан. - Б. 17
100. Үсентаева, Б. Мағжан Жұмабаев: "Анама" / Б. Үсентаева // Қазақ әдебиеті және мемлекеттік тіл. - 2015. - №10. - Б. 19.- желтоқсан.
101. Утегенова, Н. Мағжанның махаббат лирикасы / Н. Утегенова // Тіл және әдебиет. - 2013. - №5. - Б. 23-28
102. 12. Шатемірқызы, А. Мағжан Жұмабаев: "батыр Баян" / А. Шатемірқызы // Қазақ тілі: әдістеме. - 2013. - №4. - Б. 24-26

103. Шалдарбекова А.Б. М.Жұмабаев шығармашылығындағы тарихи және рухани сабақтастық мәселелері / А. Б. Шалдарбекова // Әль - Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университетінің хабаршысы. - 2014. - №1. - С. 21-28. Философия сериясы.
104. Шмидт, В. Литературная гостиная с М.Жумабаевым/В. Шмидт//Внеклассная работа в школе.-2008.-№3.- С.35-39.
105. Шоқымбетова Г. Үлгерімі төмен оқушылармен жұмыс / Г.Шоқымбетова // Қазақ әдебиеті және мемлекеттік тіл. - 2015. - №1. - Б. 11
106. Шахманова, Б. Ақындардың ақыны-Мағжан / Б. Шахманова // Қазақ тілі мен әдебиеті. - 2015. - №12. - Б. 126-127.
107. Шапиян, М. Мағжанның ақындығы туралы [Текст] / М. Шапиян // Аңыз адам. - 2012. - №: 1. - С. 12-14.

* * *

11 шілде

**Қазақтың ақыны, ойшыл аудармашы,
композитор Шәкәрім Құдайбердиевтің
туғанына 160 жыл (1858-1931)**

Қазіргі Шығыс Қазақстан облысы, Абай ауданы, Қарауыл ауылында дүниеге келген. Қазақ ақыны, ойшыл, композитор, аудармашы.

Әкесінен жастай жетім қалып, немере ағасы Абай Құнанбаевтың қолында тәрбиеленді. Бұл жағдай Шәкәрім Құдайбердиевтің дүниеге көзқарасының қалыптасуына, ақындық шеберлігінің шындалуына зор әсер етті. Орыс, араб, парсы, түрік тілдерін жетік меңгеріп, Батыс, Шығыс әдебиетін зерек білді. Жеті жасынан бастап өлең жазып, өмірінің ақырына дейін ағартушылық бағыт ұстады.

Абайдың жаңашылдық дәстүрін дамытып, Абайдан кейінгі екінші реалист ақын атанды. Ақынның творчествосы сан-салалылығымен ерекшеленді, оған көңілдің шат-шадыман әуені де, көкіректі қарс айырған трагизм де тән. Ақын нақты өмір суреттерін, туған табиғаттың әсемдігін тебірене жырлады. 19 ғ.-дың аяғы мен 20 ғ.-дың басындағы қазақ өміріндегі оқиғаларға,

құбылыстарға қызу үн қосты. «Кел, жастар, біз бір түрлі жол табалық!» (1877) өлеңінде талапты жастарды ұлы Абайдан үлгі-өнеге алуға, содан үйренуге шақырса, «Жастық туралы», «Кәрілік туралы» (1879) өлеңдері Абай үлгісінде жазылып, адамның өмір жасын жыр етеді. «Өмір», «Сәнқойлар», «Ызақорлар», «Құмарлық», сияқты дидактикалық өлең-жырларында боямалы ажарды, жасанды мінез бен жағымсыз қылықты сынға алады.

Ғашықтық сезім таза, пәк жүректен маздайтынын айта келіп, («Анық асық әулие», «Шын сырым») адамгершілік ақ жолға, өнер-білімге үндейді. «Жастарға» (1880), «Арман», «Насихат» (1881) атты өлеңдерінде әртүрлі тап пен топ өкілдерінің ниет, мақсаттарын шеней келе, қоғамда әлі моральдық өлшемнің дұрыс қойылмағанын сөз етеді. Шәкәрім қазақ поэзиясында оның философиялық саласын дамытқан ақын. Бірақ кейбір өлеңдерінде («Бай мен кедей», «Бай мен қонақ») мәселенің әлеуметтік мәнін ашуға бара бермейді. Үстем таптың озбырлығын, қиянатын айтумен шектеліп, «еңбек ет, бөтенді қанама, ісіңе арың басшы болсын» деп уағыздайды. «Жуандар» деген өлеңінде байларды сынайды, бірақ таптық көзқарасты санасына терең сіңіре алмай, ағартушылық көзқараста қалып қояды.

Шәкәрім ауыз әдебиетінің суырыпсалма ақындар поэзиясының жазба әдебиетке ауысуына зор қызмет етті. Лирикалық жанр түрлерінің дамуына, мазмұнының етене жақындасуына мол еңбек сіңірді. Көптеген өлеңдеріне ән шығарды. Абайдың кеңесі бойынша «Қалқаман — Мамыр» дастанын жазды (1888). Мұнда кіршіксіз махаббат дәріптеліп, ел билеушілер орнатқан қатыгез тіршілікке қарсылық, оны айыптау бар. «Еңлік—Кебек» дастанында (1891) бірін-бірі сүйген екі жастың қасіретін ескілікті салт-сананың қатып қалған уағыздарымен байланыстырады. «Айсұлу—Нартайдың» поэмасы жамандықты жазаласа, «Әділ—Мария» романында шынжыр балақ, шұбар төс алпауыттардың зорлық-зомбылығына қарсылық білдіріп, революцияның жеңісін хабарлаумен аяқтайды. Шәкәрім Құдайбердиев—«Қодардың өлімі», «Крез патша» дастандарының авторы.

Әдебиеттер:

1. Құдайбердіұлы, Ш. Жолсыз жаза: Өлеңдер мен поэмалар.-А., 1988.-256 б.

2. Құдайбердіұлы, Ш. Қазақ айнасы: Өлеңдер мен поэмалар.- Алматы: Атамұра, 2003.-296 б.
3. Құдайбердіұлы, Ш. Өлеңдер мен поэмалар /Құраст.: М.Мағауин. — Алматы: Жалын, 1988.-256 б.
4. Құдайбердіұлы, Ш. Өлеңдер мен поэмалар /Құраст.: Х.Сүйіншалиев.- Алматы: Рауан, 1990.-208 б.
5. Құдайбердіұлы, Ш. Түрік, қырғыз-қазақ, хәм хандар шежіресі.- Алматы: Қазақстан, 1991.-80 б.
11. Құдайбердіұлы, Ш. Шығармалары: өлеңдер, дастандар, прозалар/ Құрастырған М.Жармұхамедов, С.Дәуітов, А.Құдайбердиев.-А.:Жазушы, 1988.-560 б.
12. Құдайбердіұлы, Ш. Шығармаларының үш томдық жинағы. Қажыма ойым, қажыма. [Текст]. бірінші том. Өлеңдер / Шаһкәрім Құдайбердіұлы. - Жидебай : Халықаралық Абай клубы, 2008. - 408 б.
13. Шығармаларының үш томдық жинағы. Өкінішті ғұмыр [Текст]. Екінші том. дастандар, роман, аудармалар, мәнді сөздер, түрік, қырғыз, һәм хандар шежіресі, мұсылмандық шарты / Шаһкәрім Құдайбердіұлы. - Жидебай: Халықаралық Абай клубы, 2008. - 432 б.
14. Құдайбердіұлы, Ш. Шығармаларының бір томдық жинағы. Жол табалық ақылмен [Текст] / Шаһкәрім Құдайбердіұлы. - Жидебай : Халықаралық Абай клубы, 2006. - 720.00 б.
15. Құдайбердиев, Ш. Три истины/Ш. Құдайбердиев.- А.:Қазақстан,1991.-77с.
16. 2. Құдайбердиев, Ш. Тьму раздвинул.:Сочинения/Ш. Құдайбердиев.-А. : Дарын, 2001.-116 с.
17. 3. Шакарим. Мое время/Сост.Т. Шанбай .-Астана:Аударма, 2010.-408 с.

Ол туралы:

Кітаптар:

1. Асыл, У. Қазақ әдебиеті (XIX ғ.). [Текст]: учебник для 10 кл. естеств.-мат. направления общеобразоват. шк. с рус. яз. обучения. / У. Асыл, Т. Жумажанова. - 3-изд. / перераб., доп. - Алматы: Мектеп , 2014. - 176 с.
2. Алпысбаев, Қ. Қазақ әдебиеті (XIX ғ.). [Текст] : жалпы білім беретін мектептің жаратылыстану-математика бағытындағы 10-сын. арналған оқулық. / Қ. Алпысбаев, Б. Әбдіғазизұлы, Б.

Сманов, Ж. Сәметова. - 3-изд. / перераб., доп. - Алматы : Мектеп , 2014. - 216 б.

3. Базарбаев, М. Избранные произведения/М. Базарбаев.- Астана:Нур-Астана.-(Тұғыры биік тұлғалар). Т.4.:Казахская поэзия: художественные искания.-2009.-352 с.

4. Вопросы Шакаримоведения:Собрание научных трудов/Сост. :Т.Шанбай.-А.:Раритет.-(Атамекен). 5-й том .-2007.-480 с.

5. Есим, Г. Мудрость Шакарима/Г. Есим.-А.:Атамура, 2008.- 344 б.

6. Жарикбаев, К. Б. Казахская этнопсихология [Текст]: учебное пособие / К. Б. Жарикбаев, А. К. Олжаева, М. К. Ахметова. - Алматы: Қазақ университеті, 2014. - 304 с. - ISBN 9786010403000: 4522.55 тг.

7. Жұмажанова, Ф. Т. Қазақ әдебиетіндегі шариғат негіздерінің көрінісі [Текст] : монография / Ф. Т. Жұмажанова. - Алматы: Қазақ университеті, 2015. - 206 б.

8. Қазақ әдебиеті ақын-жазушылары портреттерінің жинағы [Текст] / Құраст. С. Елікбаев. - Астана: Арман-ПВ, 2006. - 53 б.

9. Ғасырлар тоғысындағы қазақ жыры: ХІХ ғасырдағы және ХХ ғасырдың басындағы поэзия [Текст] / сост. Е. Дуйсенбайұлы. - Алматы: Раритет, 2007. - 392 б.

10. Ыбырай Алтынсарин. Шәкәрім Құдайбердіұлы [Текст] / бас ред. Б. Аяған. - Алматы : Қазақ энциклопедиясы, 2007. - 632 б.

11. Қазақ балалар әдебиетінің классикалық үлгілері. Бес томдық [Текст]. Т.1 . Өлеңдер / Құраст. Г. Орда, А. Әлібекұлы, А. Қалиева. - Алматы: Арда, 2011. - 368 б.\

12. Сатпаева, Ш.К. Казахская литература: Учеб.для 10-11 кл. русских школ/Ш.К. Сатпаева.-2-е изд.-А.:Рауан,1996.-256 с.

13. Сыдыков, Е. Б. Корреляция ментальных скрепов жизни и творчества Абая и Шакарима [Текст] / Е. Б. Сыдыков // Доклады Национальной академии наук Республики Казахстан . - 2014. - №2. - С. 75-93.

Мақалалар:

1. Аюпова, З. К. Антропологические грани философии Ш.Кудайбердыұлы [Текст] / З. К. Аюпова, Д. У. Кусаинов // Қазақстан Республикасы Ұлттық Ғылым академиясының хабаршысы=Вестник Национальной академии Наук Республики Казахстан. - 2016. - №2. - С. 168-175.

2. Аманова, Г. К. "Идеи патриотизма, гуманизма и толерантности в творчестве народных просветителей: А. Кунанбаева, Ш. Кудайбердиева, Ч. Валиханова, И. Алтынсарина": литературный вечер [Текст] / Г. К. Аманова // Мектептегі кітапхана=Школьная библиотека. - 2014. - №6. - С. 44-46.
3. Аккулы, Султан Хан Тысяча дней Алаша [Текст] / Султан Хан Аккулы // Inform бюро мегаполис. - 2015. - №25. - С. 10.-14 июля.
4. Айбеков, Б. О. Религиозная этика Шакарима Кудайбердиева [Текст] / Б. О. Айбеков, Г. А. Нарбекова, Ш. У. Унербаева // Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университетінің хабаршысы = Вестник Казахского государственного женского педагогического университета. - 2013. - №2. - С. 73-77. - (тарих сериясы).
5. Архарбаева М. Шәкәрімнің шежіресі және тарихи шындыққа үйлесімдігі / М. Архарбаева // Қазақ тарихы. - 2013. - №2. - Б. 51
6. Айғараева, К. М. Дана Абай шәкірті - Шәкәрім Құдайбердиев [Текст] / К.М. Айғараева // Әлеуметтік педагогика және өзін-өзі тпну = Социальная педагогика и самопознание. - 2012. - №1. - Б. 9-10.
7. Айтбаева, А. Шәкерім Құдайбердіұлының діни-этикалық көзқарасы: Автореферат / Абай атындағы Алматы мемлекеттік университеті.- Алматы, 1996.- 26 б.
8. Әбдіғазиев, Б. Асыл арна: (Абай дәстүрі және Шәкәрім).- Алматы: Қазақ университеті, 1992.- 128 б.
9. Байдуллаева А. 19 ғасырдағы қазақ ойшылдарының философиялық көзқарастары / А. Байдуллаева // Қазақстан тарихы: әдістемелік журнал. - 2011. - №8. - б.69-76.
10. Бабаева Р. Шәкәрім өлеңдері адамгершілікке шақырады / Р. Бабаева // Қазақстан патриоты. - 2013. - №2. - Б. 18
11. Бужеева А Шәкәрім Құдайбердіұлы мұрасындағы педагогикалық идеялар / А Бужеева // Педагогика және өнер= педагогика и искусство. - 2013. - №1. - Б. 41-44
12. Досжан, Р. К. Духовное единство мыслителей, внесших вклад в развитие казахской культуры- Абая и Шакарима [Текст] / Р. К. Досжан // Қазақстан Республикасы Ұлттық Ғылым

- академиясының Хабарлары=Известия Национальной академии наук РК. - 2015. - №2.-март.-апрель. - С. 129-132.-
13. Жолдасбекұлы, М. ж.б. Елтұтқа: Ел тарихының әйгілі тұлғалары /М. Жолдасбекұлы, І. Салғараұлы, А.Сейдімбек.- Астана: KUL TEGIN, 2001.- 356 б.
14. Жұртбай, Т. Шәкәрім мұрасы қалай ақталды? [Текст] /Т.Жұртбай // Түркістан. - 2012. - №11. - Б. 9.
15. Зинуллина Қ.С. Шәкәрім Құдайбердіұлы және ұлттық психология / Қ. С. Зинуллина // Қызықты психология. - 2013. - №5-6. - Б. 14-15
16. Коленко, М. Произведения Шакарима и Абая представили миру [Текст] / М. Коленко // Новое поколение. - 2015. - №68. - С. 3.-26 июня.
17. Карагойшин, К. Роллан Сейсенбаев о... [Текст] / К. Карагойшин // Приуралье. - 2013. - №114.-19 сентября. - С. 11.
18. Кенжалин, Ж. Алаш оқығандары [Текст] / Ж. Кенжалин // Ана тілі. - 2012. - №5.-2-8 ақпан. - Б. 5.
19. Қаржаубай Г. Шәкәрім Құдайбердіұлы. Еңлік-Кебек / Г. Қаржаубай // Қазақ тілі мен әдебиеті. - 2015. - №10. - Б. 58-61.
20. Қайта оралған қаламгерлер: Библиографиялық көрсеткіш.- Алматы, 1994.- 145б.
21. Қалықова, Р. Шәкәрім Құдайбердиевтің өмірі мен шығармашылығын несиелік технология бойынша оқыту [Текст] /Р. Қалықова, Г. Ахантаева // Қазақстан мектебі. - 2012. - №3. - Б. 27-28.
22. Мұхамедханов, Қ. Абай мұрагерлері.- Алматы: Атамұра, 1995.- 208 б
23. Мәмет С. Сарқыт сақталса ғана ұрпақ сабақтастығы үзілмейді / С. Мәмет // Егемен Қазақстан. - 2013. - №96.-30 наурыз. - Б. 5
24. Макарова А. Ш.Құдайбердіұлы. Жастарға / А. Макарова // Қазақ тілі мен әдебиеті орта мектепте. - 2014. - №6. - Б. 26
25. Молдабаева, Г. "Как пламень жертвенный": Историко-литературная композиция/Г. Молдабаева //История Казахстана в школе и вузах .-2002.-№5.-С.13-21.
26. Нысанбаев, А. Н. Поля казахской философии:от Абая к Шакариму [Текст] / А. Н. Нысанбаев, Е. Б. Сыдыков, Е. А. Курманбаев // Қазақстан Республикалық ұлттық академиясының баяндамалары. - 2015. - №6. - С. 149-160.

27. Мамеева Н. Ш.Құдайбердіұлының "Қалқаман- мамыр" поэмасының басты кейіпкерлері / Н. Мамеева // Тіл және әдебиет=Язык и литература. - 2015. - №4. - Б. 25-26
28. Нұрманова Г. Шәкәрім Құдайбердіұлы. "Еңлік-Кебек" / Г. Нұрманова // Қазақ тілі мен әдебиеті. - 2015. - №9. - Б. 90-93
29. Ниязбаева Г. Шәкәрім Құдайбердіұлының "Үш анық" еңбегінің тәрбиелік мәні / Г. Ниязбаева // Ұстаз шығармашылығы=Творчество педагога. - 2015. - №4. - Б. 12-15
30. Нұрмаханова, Н. Дана Абай шәкірті - Шәкәрім Құдайбердиев [Текст] / Н. Нұрмаханова // Әдіскер = Методист. - 2012. - №1. - Б. 21-23.
31. Омаров А. Шәкәрім өмірбаяны: белгілі, белгісіз беттер / А. Омаров // Егемен Қазақстан. - 2013. - №156.-26 маусым. - Б. 7
32. Омаров Д. Бақыт жолы-Руханият жолы / Д. Омаров // Қазақ әдебиеті. - 2016. - №34. - Б. 19
33. Оспанова А.А. Ш.Құдайбердіұлының "Әділ Мария" прозалық туындысының көркемдік қырлары / А. А. Оспанова // Қазақстанның ғылыми әлемі. - 2012. - №3-4. - Б. 63-65
34. Оразбек, М. Ақындық тұлға табиғаты (Шәкәрім, Мағжан, Сұлтанмахмұт): Зерттеу.- Астана: Фолиант, 2002.- 152 б
35. Петрова, В.Ф. Введение в философию/В.Ф.Петрова, М.Ш.Хасанов. //Евразия.-2007.-№5.- С.99.
36. Сулейменова А.З. Шәкәрім шыңы / А. З. Сулейменова // Тіл және әдебиет=Язык и литература. - 2015. - №1. - Б. 36-40
37. Султанбеков, М. Шакарим- последовательность Абая [Текст] / М. Султанбеков // Простор. - 2015. - №3. - С. 181-185.
- Умарова, Г.С.История казахской литературы: Учебник/Г.С. Умарова.-Уральск, 2004.-296 с.
38. Тезекбаева Қ. Азаттықты аңсаған Алаш / Қ. Тезекбаева // Педагогика және оқушы психологиясы. - 2015. - №1. - Б. 52
39. Тілеуханова А.Т. Шәкәрім шығармаларындағы шеберлік пен таным бірлігі: Автореферат Әл-Фараби атындағы ҚазМҰУ.- Алматы, 1995.- 25б.
40. Ускенбаева Г. Шәкәрім Құдайбердіұлы / Г. Ускенбаева // Қазақ тілі мен әдебиеті орыс мектебінде=Казахский язык и литература в русской школе. - 2015. - №11. - Б. 42-50.
41. Шәкәрімтану мәселелері: Сериялық ғылыми жинақ.-А.: Раритет. Т.1.-Т.2-2007.-448 б.

42. Ысқақұлы, Д. Түркі әлемінің рухани жұлдыздары [Текст] / Д. Ысқақұлы // Жалын. - 2014. - №2. - Б. 45-49.

* * *

21 тамыз
педагогика ғылымының докторы,
профессор, әлеуметтік ғылымдар
академиясының академигі,
М.Өтемісов атындағы БҚМУ
ректоры
Асхат Сәлімұлы Иманғалиевтің
туғанына 65 жыл (1953).

Ғалым, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, академик Иманғалиев Асхат Сәлімұлы 1953 жылдың 21 тамызында Гурьев қаласында дүниеге келген. 1975 жылы Гурьев педагогикалық институтының тарих факультетін бітірді. Еңбек жолын 1975 жылы Гурьев темір жол техникумында тарих пәнінің оқытушысы болып бастады. А.С. Иманғалиевтің жоғары мектептегі ғылыми – педагогикалық қызметі 1979 жылы Гурьев педагогикалық институтының педагогика және психология кафедрасының оқытушысы қызметінен басталды. 1982 жылы Ы.Алтынсарин атындағы педагогика ғылымдарының ҒЗИ аспирантурасына түсті. 1985 жылы кандидаттық диссертациясын сәтті қорғаған соң, Гурьев педагогикалық институтында қызметін жалғастырды. 1987-1989 жылдары тарих-филология факультетінің деканы. 1989-2000 жылдары Х. Досмұхамедов атындағы Атырау мемлекеттік университетінің ғылыми жұмыстар жөніндегі проректоры, ал 2000 жылы осы университеттің ректоры болып тағайындалды. 1999 жылы педагогика ғылымдарының докторы атағын алу үшін ғылыми диссертациясын сәтті қорғады. 2009 жылы «Каспий өңірі академиясы» қоғамдық бірлестігінің төрағасы болып сайланды. А. С. Иманғалиев Әлеуметтік ғылымдар академиясының мүшесі (2000), Қазақ білім беру академиясының академигі болып табылады. Ол 100-ден аса ғылыми еңбектердің, 3 монография, 2 оқулықтың авторы. Асхат Сәлімұлы – белсенді қоғам қайраткері. 1999-2004 жылдары Атырау қалалық мәслихатының депутаты

болып сайланды. 2011 жылға дейін Атырау облыстық мәслихатының депутаты және «Нұр Отан» партиясы Атырау облыстық Саяси Кеңесінің мүшесі болды. 2005 жылы Қазақстан Республикасы Президенті сайлауында «Отан» партиясы Атырау облыстық штабының, 2007 жылы Қазақстан Республикасы Парламенті Мәжілісі сайлауында «Нұр Отан» партиясының Атырау облыстық штабының төрағасы болды. А. С. Иманғалиев 2005 жылы Қазақстан Республикасы ғылымы мен білім беру саласын дамытудағы сіңірген еңбегі үшін «Парасат» орденімен марапатталды. А. С. Иманғалиев иеленген марапаттар: «Қазақстан Республикасы білім беру ісінің үздігі» (1998 ж.), «Қазақстан Республикасы білім беру ісінің құрметті қызметкері» (2003 ж.), «Қазақстан Республикасы ғылымының дамуына сіңірген еңбегі үшін» (2007 ж.), «Каспий өңірі ЖОО-ы қауымдастығына 10 жыл» (2006 ж.), Ы. Алтынсарин атындағы медалі (1991 ж.), А. Байтұрсынов атындағы медалі (2003 ж.), «Қазақстан Республикасы тәуелсіздігіне 10 жыл» (2001 ж.), «Қазақстан Конституциясына 10 жыл» (2005 ж.) мерекелік медалдері.

2011 жылы М. Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан мемлекеттік университетінің ректоры болып тағайындалды.

Ғылыми еңбектері:

Кітаптар:

1. Иманғалиев, А.С. Развитие общественно-трудовой активности учащихся в трудовых объединениях школьников: (на материале сельских школ Казахстана, 1958-1980 гг.): Автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. пед. наук.-Алма-Ата, 1985.-25 с.
2. Иманғалиев, А.С. Физическое воспитание в народной педагогике: Методическое пособие /Атырауский ун-т. - Атырау, 1994. - 22 с. (Соавт А.М. Мухамеджанова, Т.А. Ботагариёв)
3. Иманғалиев, А.С. Развитие идей валеологии и физического воспитания детей в казахской этнопедагогике. - Алматы: Өлке, 1996. - 142 с.
4. Иманғалиев, А.С. Педагогическое проектирование валеологически ориентированной личности.-Алматы, 1996.-18 с.
5. Иманғалиев, А.С. Практические работы по курсу «Основы

валеологии, физического воспитания и развития»: Учебное пособие для студентов вуза. -Алматы: Өлке, 1997. - 57 с.

6. Имангалиев, А.С. Прогрессивные идеи и опыт народного воспитания у казахов: Монография. - Алматы: Өлке, 1997. -140 с.

7. Имангалиев, А.С. Валеология: Учебник для школ. - Алматы: Өлем, 1998. -207 с.

8. Имангалиев, А.С. Содержание валеологического образования. - Алматы: Ана тілі. –Жалын, 1998. - 45 с.

9. Имангалиев, А.С. Педагогическая валеология: Монография. - Алматы: Алем, 1998. -262 с.

10. Имангалиев, А.С. Основы валеологии: Программа для старших классов средней школы / Атырауский ун-т. - Атырау, 1998. - 15 с.

11. Имангалиев, А.С. Развитие педагогической валеологии в системе оздоровительной физической культуры старшеклассников: Автореф. дисс. на соиск.учен.степ. докт. пед. наук. - Алматы, 1999. - 46 с.

12. Имангалиев, А.С. Валеология: Учебник /Республиканский кабинет КАО им. И. Алтынсарина. - Алматы, 1999.-207 с.

13. Имангалиев, А.С. Валеология: [Электронный учебник для учащихся 7-8 классов], 2006

14. Имангалиев, А.С. Педагогическая валеология [Текст]: учебник / А. С. Имангалиев. - Уральск: [б. и.], 2012. - 262 с. - (Научные труды ученых ЗКГУ им. М. Утемисова. Педагогика). - 400.00 тг.

15. Имангалиев, А. С. Валеология [Текст]: учебник / А. С. Имангалиев. - Уральск: [б. и.], 2012. - 208 с.

16. Имангалиев, А. С. Прогрессивные идеи и опыт народного воспитания у казахов [Текст] : монография / А. С. Имангалиев. - 2-изд. - Уральск : РИЦ ЗКГУ, 2017. - 129 с. - 440.00 тг.

Мақалалар:

1. Иманғалиев, А.С. Жоғары оқу орны студенттерінің риторикалық мәдениетін қалыптастыру аспектілері/ А.С. Иманғалиев, А.С. Қыдыршаев //М. Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан мемлекеттік университетінің хабаршысы. - Орал, 2011. - №4. - Б. 86-93.

2. Иманғалиев, А.С. М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан

мемлекеттік университетіне 80 жыл /А.С. Иманғалиев //Қазақстан жоғары мектебі.-2011.-№4.-Б. 5-10.

3. Иманғалиев, А.С. С днем рождения газета/А. С. Иманғалиев //Приуралье. - 2011. - Ст. № 132.-17 ноября. - С. 4.

4. Иманғалиев, А.С. Тіл саясатының білім беру жүйесінде жүзеге асыру/А. С. Иманғалиев //"Қазақстан Республикасындағы тіл саясатының ұлттық бірлікті нығайтудағы рөлі" атты ғылыми-тәжіребелік конференция материалдары. - 2011. - Б. 3-4.

5. Иманғалиев, А.С. Батыс Қазақстан облыстық мәслихаттың депутаттығына №22 сайлау округі бойынша үміткер Асхат Сәлімұлы Иманғалиевтің сайлауалды бағдарламасы /А.С. Иманғалиев //Орал өңірі. - 2012. - №1.-5 қаңтар. - Б. 4.

6. Иманғалиев, А. С. Мамандар сұранысқа сай болса... [Текст] / А.С. Иманғалиев // Орал өңірі. - 2012. - №118.-4 қазан. - Б. 6

7. Иманғалиев, А. Конкурентоспособность - главный приоритет [Текст] / А. Иманғалиев // Казахстанская правда. - 2012. - № 364-365.-23 октября. - С. 9

8. Иманғалиев, А.С."БҚМУ-бәсекеге бек қабілетті білім ордасы" [Текст]/А.С. Иманғалиев //Орал өңірі.-2012.-№84-85. - Б. 4.

9. Иманғалиев, А. С. Высшее образование на пути перемен [Текст] /А.С. Иманғалиев // Жайық үні = Жизнь города.-2012.-№30. - Б. 5.

10. Иманғалиев, А. С. Ғылым жаңалықтары оқулыққа енгізілсе [Текст] / А.С. Иманғалиев // Орал өңірі. - 2012. - №81. - Б. 3.

11. Иманғалиев, А.С. Елбасы білім мен ғылымның көкжиегін түгелдей ашып берді /А. С. Иманғалиев //Алаш айнасы. - 2012. - №16.- Б. 3.

12. Иманғалиев, А.С. Учить учиться /А.Иманғалиев// Казахстанская правда. - 6 марта 2012. - №64. - С. 7.

13. Иманғалиев, А. С. Высшее образование на пути перемен [Текст] / А.С. Иманғалиев // Жайық үні = Жизнь города. - 2012. - №30. - 74

14. Иманғалиев, А. С. ЗКГУ-80 лет [Текст] / А.С. Иманғалиев // Жайық үні = Жизнь города. - 2012. - №47.-22 ноября. - С. 12

15. Иманғалиев, А. Эпоха перемен [Текст] / А. Иманғалиев //Литер. - 2012. - № 149.-11 августа. - С. 2.

16. Иманғалиев, А. С. Махамбет құмырнамасының беймалім беттері [Электронный ресурс] / А. С. Иманғалиев // V Махамбет оқулары: Махамбет Өтемісұлының 210 жылдығына арналған дәстүрлі республикалық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары. - 2013. - Б. 5-9
17. Иманғалиев, А. С. Некоторые аспекты процесса самопознания в младшем школьном возрасте. [Электронный ресурс] / А. С.Иманғалиев, Д. З. Тажгулова // Вестник ЗКГУ = БҚМУ Хабаршысы . - 2013. - №2. - С. 3-12
18. Иманғалиев, А. С. Махамбет рухы жар болғай! [Текст] / А. С. Иманғалиев // Өркен. - 2013. - №5.- мамыр. - Б. 14
19. Ерғалиева, Г. А. Ғылымда өзіндік орынға ие ғалым [Текст] / Г. А. Ерғалиева // Өркен. - 2013. - №7.-28 тамыз. - Б. 5.
20. Иманғалиев, А. Білім - ғылым - өндіріс [Текст] / А. Иманғалиев // Егемен Қазақстан . - 2013. - №65.-12 ақпан. - Б. 2.
21. Иманғалиев, А. С. Құрметті Галилей Жангерейұлы! [Текст] / А. С. Иманғалиев, М. Даупаев // Орал өңірі. - 2014. - №22.- 22 ақпан. - Б. 8
22. Иманғалиев, А. С. Проблемы социальной адаптации детей с ограниченными возможностями [Текст] / А. С. Иманғалиев // Вестник ЗКГУ. - 2014. - №4. - С. 37-47
23. Иманғалиев, А. С. Мы смотрим в будущее [Текст] / А. С. Иманғалиев // Amanat. - 2014. - №1. - С. 285-287.
24. Иманғалиев, А. Уважаемые работники образования и ветераны педагогического труда, дорогие учителя и коллеги! [Текст] / А.Иманғалиев // Приуралье. - 2015. - №124. - С. 5.-3 октября.
25. Иманғалиев, А. С. Жасөспірімдер бойында этносаралық және конфессияаралық мәдениетті қалыптастырудағы адамгершілік сана тәрбиесінің рөлі [Текст] / А. С. Иманғалиев, А. З. Мамбеталиева // БҚМУ хабаршысы=Вестник ЗКГУ. - 2015. - №4. - Б. 3-10.
26. Иманғалиев, А. С. Уважаемые работники образования и ветераны педагогического труда, дорогие учителя и коллеги! [Текст] / А. С.Иманғалиев // Приуралье. - 2016. - №120. - С. 5.-1 октября.
27. Иманғалиев, А.С. Мектепке дейінгі сөйлеу тілі жалпы дамыған балалардың қарым-қатынас қабілетін қалыптастыру [Текст] / А.С. Иманғалиев, Г. М. Булекбаева // БҚМУ Хабаршысы

= Вестник ЗКГУ . - 2016. - №1. - Б. 3-8

28. Имангалиев, А.С. Жасөспірімдер бойында этносаралық және конфессияаралық мәдениетті қалыптастырудағы адамгершілік сана тәрбиесінің ролі [Текст] / А.С. Имангалиев, А.

З. Мамбеталиева // "Жаңа ғасырдағы білім мен ғылым" атты магистранттардың ғылыми мақалалар жинағы. - 2016. - Б. 36-43.

29. Имангалиев, А. С. Технология проблемно-диалогического обучения на уроках русского языка как средство формирования познавательной активности и личностного развития учеников [Текст] / А. С.Имангалиев,, Л. В. Морозова // БҚМУ хабаршысы=Вестник ЗКГУ . - 2016. - №2. - С. 3-9

30. Имангалиев, А. Признание, возможности, ответственность [Текст] / А. Имангалиев // Казахстанская правда. - 2016. - №9. - С. 3.-16 января.

31. Иманғалиев., А. С. Құрметті батысқазақстандықтар, қадірлі әріптестер! [Текст] / А. С. Иманғалиев. // Орал өңірі. - 2016. - №152. - Б. 24. 15 желтоқсан.

32. Имангалиев, А. Основа конкурентноспособности нации [Текст] / А. Имангалиев // Казахстанская правда. - 2017. - №106.-6 июня. - С. 4.

33. Иманғалиев, А. С. Жаңғыруға ұмтылыс - дамудың басты қағидасы [Текст] / А. С. Иманғалиев // Егемен Қазақстан. - 2017. - №102. - 31 мамыр. - Б. 11

34. Иманғалиев, А. С. Жаны жақсылыққа құштар еді [Текст] / А. С. Иманғалиев // Егемен Қазақстан. - 2017. - №109. - 9 маусым. - Б. 9

Ғылыми жетекшілігімен қорғалған кандидаттық диссертациялар:

1. Бутенко, С. В. Психологические основы формирования ценностно-смысловой сферы подростков-сирот [Текст] : реферат магистр. дисс. на соиск. акад. степ. магистра соц. знаний по спец. 6М050300 - Психология. / С. В. Бутенко ; Науч.рук. А. С. Имангалиев. - Уральск : [б. и.], 2013. - 10 с. - 100.00 тг.

2. Бутенко, С. В. Психологические основы формирования ценностно-смысловой сферы подростков-сирот [Текст] : Магистр. дисс. на соиск. акад. степ. магистра соц. знаний по спец. 6М050300 - Психология. / С. В. Бутенко ; Науч.рук. А. С. Имангалиев. - Уральск : [б. и.], 2013. - 146 с. - 1000.00 тг.

3. Доскалиева, Р. Б. Педагогика және психология бакалавриат студенттерінің кәсіби психодиагностикалық іс-әрекетін қалыптастыру [Текст]: 6М050300 - Психология мамандығы бойынша білім магистрі акад. дәрежесін алу үшін дайынд. магистрлік дисс. / Р. Б. Доскалиева ; Ғыл. жетекшісі А. С. Иманғалиев. - Орал: [б. и.], 2013. - 108 б. - 1000.00 тг.
4. Голобородько, Н. В. Педагогические условия внедрения здоровье сберегающих технологий в начальных классах в условиях перехода на 12-летнее образование [Текст] : реферат магистерской дисс. на соискание акад. степени магистра пед. наук по спец. 6М010200-Педагогика и методика начального обучения / Н. В. Голобородько ; Науч. рук. А. С. Иманғалиев. - Уральск: [б. и.], 2014. - 13 с. - 100.00 тг.
5. Голобородько, Н. В. Педагогические условия внедрения здоровье сберегающих технологий в начальных классах в условиях перехода на 12-летнее образование [Текст]: Магистерская дисс. на соискание акад. степени магистра пед. наук по спец. 6М010200-Педагогика и методика начального обучения / Н. В. Голобородько ; Науч. рук. А. С. Иманғалиев. - Уральск: [б. и.], 2014. - 121 с. - 1000.00 тг
6. Доскалиева, Р. Б. Педагогика және психология бакалавриат студенттерінің кәсіби психодиагностикалық іс-әрекетін қалыптастыру [Текст] : 6М050300 - Психология мамандығы бойынша білім магистрі акад. дәрежесін алу үшін дайынд. магистрлік дисс.рефераты / Р. Б. Доскалиева ; Ғыл. жетекшісі А. С. Иманғалиев. - Орал : [б. и.], 2013. - 16 б. - 100.00 тг.
7. Золотых, И. Н. Проявление чувства одиночества у детей-сирот подросткового возраста [Текст] : Магистр. дисс. на соиск. акад. степ. магистра соц. знаний по спец. 6М050300 - Психология. / И. Н. Золотых ; Науч.рук. А. С. Иманғалиев. - Уральск: [б. и.], 2013. - 117 с. - 1000.00 тг.
8. Золотых, И. Н. Проявление чувства одиночества у детей-сирот подросткового возраста [Текст] : Реферат магистр. дисс. на соиск. акад. степ. магистра соц. знаний по спец. 6М050300 - Психология. / И. Н. Золотых ; Науч.рук. А. С. Иманғалиев. - Уральск: [б. и.], 2013. - 12 с. - 100.00 тг.
9. Кулдашева, Н. У. Жасөспірім кезеңдегі оқушылардың мінез-құлқындағы ауытқушылықтың алдын-алудың

педагогикалық-психологиялық негіздері [Текст] : 6М010300 - Педагогика және психология мамандығы бойынша пед. ғыл. магистрі акад. дәрежесін алу үшін дайынд. магистрлік дисс. / Н. У. Кулдашева ; Науч. рук. А. С. Иманғалиев. - Орал : [б. и.], 2013. - 116 б. - 1000.00 тг.

10. Морозова, Л. В. Психолого-педагогические условия формирования познавательной активности старшеклассников на уроках русского языка [Текст] : магистр. дисс. на соиск. акад. степ. магистра пед. наук по спец. 6М010300 - Педагогика и психология / Л. В. Морозова ; науч. рук. А. С. Иманғалиев. - Уральск: [б. и.], 2016. - 149 с. - 1000.00 тг.

11. Морозова, Л. В. Психолого-педагогические условия формирования познавательной активности старшеклассников на уроках русского языка [Текст] : реферат магистр. дисс. на соиск. акад. степ. магистра пед. наук по спец. 6М010300 - Педагогика и психология / Л. В. Морозова; науч. рук. А. С. Иманғалиев. - Уральск: [б. и.], 2016. - 14 с. - 100.00 тг.

12. Тажгулова, Д. З. Формирование самооценки младших школьников в процессе самопознания. [Текст]: Магистерская дисс. на соискание акад. степени магистра пед. наук по спец. 6М010300 - Педагогика и психология / Д. З. Тажгулова; Науч. ред. А. С. Иманғалиев. - Уральск : [б. и.], 2014. - 90 с. - 1000.00 тг.

13. Тажгулова, Д. З. Формирование самооценки младших школьников в процессе самопознания [Текст]: Реферат магистерской дисс. на соискание акад. степени магистра пед. наук по спец. 6М010300 - Педагогика и психология / Д. З. Тажгулова ; Науч. ред. А. С. Иманғалиев. - Уральск: [б. и.], 2014. - 13 с. - 100.00 тг.

Ол туралы:

1. Асхат Сәлімұлы Иманғалиев: Биобиблиографиялық көрсеткіш. («Қазақстан ғалымдарының биобиблиографиясына материалдар» сериясы) /Құр. Ж.Е.Кенжебаева.-А., 2003.-79 б.

2. Габдуллин, Б. "ЗКГУ - конкурентоспособный образовательный центр" [Текст] / Б. Габдуллин // Приуралье. - 2012. - № 82.- 24 июля. - С. 5.

3. Мақпырұлы, С. М.Өтемісов атындағы БҚМУ-80 жыл [Текст] /С. Мақпырұлы //Қазақстан жоғары мектебі. - 2011.- №4. - Б. 5-10.

4. Мұратқызы, В. «Студенттік кезең – жалынды жастықтың куәсі»: М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан мемлекеттік университетінің ректоры Асхат Иманғалиевпен сұхбат. /В.Мұратқызы// Жастар жанары.-2011.-№8.-28 қазан.-Б.5.

5. Самойлова, Г. Асхат Иманғалиев: "Моя мечта - чтобы казахстанские специалисты были востребованы в любой стране мира" [Текст] / Г. Самойлова // Приуралье. - 2012. - №106.-18 сентября. - С. 8

.....

28 қазан

Ағартушы, ақын

**Сұлтанмахмұт Торайғыровтың
туғанына 125 жыл (1893-1920)**

1893 жылдың 28 қазанында Көкшетау облысының Қызылту ауданында туған. Оның әкесі Шоқпыт (шын аты Әбубәкір) атанған кедей, момын шаруа адамы болған. Шоқпытта екі баласы болған: Байқоңыр, Сұлтанмахмұт. Сұлтанмахмұттың екі жасында шешесі өліп, жетімдікті көріп өседі. Әкесі әйелі өлген соң балаларын алып, өзінің туған жері Павлодар облысының Баянауыл ауданына көшеді. Ақынның балалық шағы Баянауылда өтеді. Алғашқыда ол Әлі, Тортай, Мұқан деген ауыл молдаларында оқиды. 1908 жылы Сұлтанмахмұт Баянауылдағы Әбдірахман деген молданың медресесіне түсіп, одан 2-3 жыл сабақ алады. Молданың ұрып – соғуына шыдай алмай, ол оқуды тастап кетеді. Молданың қаталдығын, надандығын сықақ етіп өлең шығарады.

Ол 1911 жылы бір қыс бойы Нұрғали Бекбауов деген мұғалімнен оқиды. Нұрғали жаңаша оқыған, көзі ашық, сауатты мұғалім болған. Оның көмегімен Сұлтанмахмұт қазақ, татар тілдерінде шыққан әдеби кітаптарды, газет – журналдарды оқуға дағдыланады. Өзінің білімінің саяздығын сезген Сұлтанмахмұт 1912 жылы Троицк қаласына барып, Ахун Рахманқұли деген татардың медресесінде оқуға түседі. Бірақ тұрмыс жағдайының ауырлығынан мұнда ұзақ оқи алмайды. Қаржының

тапшылығынан көп қиыншылық көріп, ауруға шалдығады. Жазшыға Троицк маңындағы бір ауылға бала оқытуға кетеді. Ондағы ойы бала оқыта жүріп, денсаулығын түзеп, қаржы жинап, қайта оқуға келу болады. Ол бала оқытудан бос уақытында, өз бетімен оқумен шұғылданады, өлеңдер жазады. Сұлтанмахмұт Торайғыров қазақтың ұлы ақыны Абайға да мінездеме беріп, оны қазақ әдебиетінің өкілдерінің бәрінен ерекше, дара тұлға деп бағалайды. Ол аз өмірінің ішінде (небәрі 27 жас жасаған) әлденеше лирикалық өлең, ондаған мақала, екі роман, 5-6 поэма жаңа сатыға көтерген, Абайдан кейінгі ірі суреткер, реалист ақын болып табылады.

Сұлтанмахмұт өмір сүрген кезең XX-ғасырдың бас кезі-Ресей топырағындағы ең бір дүр сілкіністің, азаттық үшін арпалыстың кезеңі болды. Бірімен-бірі қабаттасқан үш бірдей төңкеріс патшашылдық биліктің тас-талқанын шығарды. Отаршылдық езгінің әлсіреуі ұлттардың оянуын тездетті. Саяси жағдай ұлттық сананың оянуына себепкер болған төменде айтып кеткен үш төңкеріс, ол Ресейдегі 1905-1907 жылдары және қазақ даласындағы патшаға қарсы 1916 жылғы қозғалыстар, 17-ші жылғы Ақпан төңкерісі. Ақынның бел шеше жазу ісімен айналысқан кездері де осы бір шытырман жылдар еді. Ол мәдениеті озық елдердің жоғары жетістіктерін уағыздап, жаңалық жаршысы бола білді. Сол себептен ақын «Бүгіндегі жастарға оқу міндет, бар қиындық тек қана ғылым жеңбек» деген үлкен ойдың қажырлы көрінісіндей жыр жолдарын өз оқырмандарына жолдады.

Әдебиеттер:

1. Торайғыров, С. Шығармалары.-Алматы: Казгослитиздат, 1957.-398 с.
2. Торайғыров, С. Огонек в степи. Избранные стихи.-М.: Худ.литература, 1979.-196 с.
3. Торайғыров, С. Сарыарқаның жаңбыры: 1-кітап. Өлеңдер.-Алматы: Жазушы, 1987.-160 б.
4. Торайғыров, С. Сарыарқаның жаңбыры: 2-кітап. Поэмалар, романдар, әңгімелер, мақалалар мен хаттар.-Алматы: Жазушы, 1987.-224 б.
5. Торайғыров, С. Романдар мен поэмалар.-Алматы:Рауан, 1992.-238 б.

6. Торайғыров, С. Екі томдық шығармалар жинағы.-Алматы: Ғылым, 1993. Т.І. -280 б. Т.ІІ. 200 б.
7. Торайғыров, С. Қамар сұлу: Романдар, поэмалар, өлеңдер.-А.: Атамұра, 2002.-240 б.
8. Торайғыров, С. Алаш ұраны: Таңдамалы шығармалары.-А.: Жазушы, 2002.-152 б.
9. Торайғыров, С. Асыл сөз: Өлеңдер мен дастандар.-А.: Қазақпарат, 2005.-117 б.
10. Торайғыров, С. Үш томдық шығармалар жинағы.-А.: Алаш Т.3.- 2005.-231 б.
11. Торайғыров, С. Сарыарқаның жаңбыры: Өлеңдер мен дастандар.-Алматы: Раритет, 2007.-208 б.
12. Торайғыров, С. Айтыс (Қала ақыны мен дала ақынының айтысқаны) /С.Торайғыров. //Қазақ.-2011.-№5-6.-Б.8-9.
13. Торайғыров, С. Бессмысленная мечеть: произведение о религии.-Алма-Ата: Казгослитиздат, 1958.-87 с
14. Торайғыров, С. Избранные сочинения.-Алма-Ата, 1950.-292 с.
15. 3. Торайғыров, С. Избранное.-Алма-Ата: Жазушы, 1971.-256 с.
16. 4. Торайғыров, С. Избранное.-Алма-Ата: Казгослитиздат, 1958.-163 с.

Ол туралы:

1. Айкелбаева, К. Сұңғыла ойлы Сұлтанмахмұт / К. Айкелбаева // Қазақ және әлем әдебиеті=Казахская и мировая литература. - 2014. - №6. - Б. 7-9
2. Алашбаева, Е.Қ. Жас ғұмырын арналған өз халқына, тастап кетті мол мұра ол артына : С.Торайғыровтың өмірі мен шығармашылығына арналған ашық тәрбие сағаты / Е. Қ. Алашбаева, Э. А. Жұбаназарова // Мектептегі кітапхана=Школьная библиотека. - 2014. - №4. - Б. 17
3. Ахметова, Г. Корреляция временного и вечного в наследии Султанмахмута Торайгырова. //Ізденіс-Поиск. Сер.гум.наук.-2002.-№2.-С.169-173.
4. Айманов, Ш. Сұлтанмахмұт Торайғыров туралы естеліктер / Ш. Айманов // Аңыз адам. - 2013. - №6. - Б. 20-23
5. Абетжанова, Э. Алаш деп ұран салған Торайғыровты

- терең тани алдық па? / Э. Абетжанова // Ана тілі. - 2013. - №17.- 25 сәуір - 2 мамыр. - Б. 3
6. Ақанқызы, Г. Әйелдер құқығы идеясы және қазақ әдебиетіндегі әйелдер образы / Г. Ақанқызы // Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университетінің хабаршысы=Вестник казахского государственного женского педагогического университета. - 2014. - №3. - Б. 5-9.-(филология сериясы).
7. Алпаров, Ж. Нелегкая судьба борца за справедливость [Текст] / Ж. Алпаров // Литер. - 2015. - №231. - С. 29.-10 декабря.
8. Әбдіқалық, К. Сұлтанмахмұт және "қазақ" газеті / К. Әбдіқалық, С. Әлімтаев // Қазақ. - 2013. - №21-22.-24-31 мамыр. - Б. 7
9. Бейсебекова, М. Сұлтанмахмұт Торайғыров. "Қамар сұлу" романы / М. Бейсебекова // Қазақ тілі мен әдебиеті орыс мектебінде. - 2013. - №8. - Б. 116-124
10. Байділдин, Ш. Азаттық үшін алысқан Алаш [Текст] / Ш.Байділдин //Мәдени мұра. - 2011. - №6(39).-қараша-желтоқсан. - Б. 68-71.
11. Батырова, Б. С. Торайғыровтың "Қамар сұлу" романы [Текст] / Б. Батырова // Қазақ әдебиеті және мемлекеттік тіл. - 2012. - №4. - Б. 7-8.
12. Биназартегі, А. Кемеңгердің кемел ойы : Ақын Сұлтанмахмұт Торайғыровтың "Социализм" мақаласын оқығаннан кейінгі ой / А. Биназартегі // Үркер. - 2016. - №6. - Б. 41-45
13. Байғабылов, Н. Сұлтанмахмұт Торайғыровтың жаңа өлеңі ақын жинағына неге енбей қалған? [Текст] / Н. Байғабылов // Үш қоңыр. - 2012. - №19.-16 мамыр. - Б. 5.
14. Бұғыбаева, Қ. С.Торайғыровтың "Қамар сұлу " романы : (қазақ әдебиеті. 11- сынып) / Қ.Бұғыбаева // Қазақ әдебиеті және мемлекеттік тіл. - 2014. - №8.- қазан. - Б. 22
15. Габдуллина, Г. Сұлтанмахмұт Торайғыров. Бір адамға : 8-сынып. / Г. Габдуллина // Қазақ тілі мен әдебиеті орыс мектебінде=Казахский язык и литература в русской школе. - 2015. - №11. - Б. 35-38.
16. Досанова, Ф.Т. С.Торайғыров. "Қамар сұлу" / Ф. Т. Досанова // Мектептегі кітапхана=Школьная библиотека. - 2014. - №5. - Б. 8
17. Елғондинова, А. Ой түбінде жатқан сөз... / А. Елғондинова // Дарабоз. - 2013. - №9.-қараша. - Б. 84-87

18. Есетова, Р. Сұлтанмахмұт Торайғыров. Қамар Сұлу / Р. Есетова // Қазақ тілі мен әдебиеті. - 2015. - №10. - Б. 50-52.
19. Жамиева, А. С.Торайғыров."Шығамын тірі болсам, адам болып", "Мен-қазақ" өлеңдерін оқыту / А.Жамиева // Қазақ тілі мен әдебиеті. - 2015. - №2. - Б. 101-102
20. Жүсіпбекова, А. С.Торайғыровтың өмірі мен шығармашылығы / А. Жүсіпбекова // Қазақ әдебиеті және мемлекеттік тіл. - 2013. - №10.-қазан. - Б. 18
21. Ісімақова, А.М. Жүсіпбек Аймауытұлының әдебиеттанулық зерттеулері / Ісімақова А.М. // Қазақ тілі мен әдебиеті қазақ, орыс сыныптарында. - 2014. - №2. - Б. 2-3
- Исаханова, К. Психолого-педагогические проблемы в творчестве С.Торайгырова. // Изденіс-Поиск. Сер.гум.наук.-2004.-№2.-С.159-162.
22. 3. Канапьянов, Б. Поэт-демократ Султанмахмұт Торайғыров/Б. Канапьянов. //Нива.-2004.-№7.-С.141-148.
23. Кәрменова, Г. Сұлтанмахмұттың өмірі мен шығармашылығы [Текст] / Г. Кәрменова // Қазақ тілі мен әдебиеті. - 2012. - №3. - Б. 36-42.
24. Медеубаева, К.Т. С. Торайғыров шығармаларындағы елін өркениетке үндеуінің педагогикалық негіздері / К. Т. Медеубаева // Қазақ мем-к қыздар пед-к университетінің хабаршысы. - 2015. - №5. - Б. 122-126 (Педагогика және психология сериясы)
25. Муратбай, Т. Сұлтанмахмұттың өмірі мен ақындық жолы /Т. Муратбай. //Қазақ тілі мен әдебиеті.-2010.-№3.- Б.30.
26. Мацкевич, Э. Красный сайгак/Э. Мацкевич //Экологический курьер.-2005.-27 мая.
27. Мусаханова, Р. XX ғасыр басындағы қазақ ағартушыларының философиялық көзқарастары және оның Сұлтанмахмұт Торайғыров шығармашылындағы көрінісі Бейсембай Кенжетаев зерттеулерінде /Р.Мусаханова. //Ұлттық ғылым академиясының хабаршысы.-2009.-№1.- Б.63.
28. Мажитова, Н. Т.Айбергенов өлеңдерінің тақырыптық-көркемдік сипаты / Н. Мажитова // Ұстаз шығармашылығы=Творчество педагога. - 2015. - №2. - Б. 32
29. Найманбаев, А. Тұлға бейнесі / А. Найманбаев // Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университетінің хабаршысы=Вестник казахского государственного женского педагогического университета. - 2014. - №3. - Б. 27-29.- (филология сериясы).

30. Петрова, В. Ф. Введение в философию/В.Ф.Петрова, М.Ш.Хасанов. //Евразия.-2007.-№5.- С.99. Смағұлова, А. Жалындап өткен жас ғұмыр / А.Смағұлова // Қазақ тілі мен әдебиеті. - 2014. - №9. - Б. 130-133
31. Тұрышев, А. Сұлтанмахмұт және орыс (Еуропа) шығармаларындағы діни сарындар /А.Тұрышев. //Қазақ тілі мен әдебиеті.-2009.-№12.- Б.6.
32. Сұлтанмахмұт Торайғыровтың (1893-1920) психологияк пікірлері // Мектептегі психология . - 2013. - №10. - Б. 23-28
33. Сәбитова, І. Алаштық идеяның алғашқы жаршысы / І Сәбитова // Жұлдыз. - 2014. - №5. - Б. 196-204
34. Секей, Ж. Сұлтанмахмұт Торайғыровтың "Қамар Сұлу" романының көркемдік ерекшеліктері [Текст] / Ж. Секей, Ш. А. Доскеева // БҚМУ хабаршысы=Вестник ЗКГУ. - 2015. - №4. - Б. 245-251.
35. Умарова, Г. С. История казахской литературы/Г.С. Умарова:Учебник.-Уральск, 2004.-296с.
36. Шарапиденова, Г. Я бы солнцем взошел над землей, озарив родные края/Г.Я. Шарапиденова. //Внеклассная работа в школе.- 2008.-№3.- С.39-43.
37. Шойынбет, Ж. А. Оқумен өткен ғұмыр... / Ж. А. Шойынбет // Қазақ тілі мен әдебиеті қазақ, орыс сыныптарында. - 2013. - №6.-қараша-желтоқсан. - Б. 2-3
38. Ысқақұлы, Д. Түркі әлемінің рухани жұлдыздары / Д. Ысқақұлы // Жалын. - 2013. - №11. - Б. 3-19

* * *

25 желтоқсан

Жазушы Хамза Есенжановтың туғанына 110 жыл (1908-1975)

Хамза Ихсанұлы Есенжанов 1908 жылы 25 желтоқсанда қазіргі Орал облысы, Чапаев ауданы, Шалқар көлінің жағасында орта шаруаның отбасында дүниеге келді. Хамза 1927-29 жылдары 7-жылдық мектепте оқиды. Алматы мал дәрігерлік техникумын (1928), Қазақтың Абай атындағы педагогика институтының тіл - әдебиет факультетін (1933) бітірген. Есенжанов 1932-33 жылдары Қазақстан Жазушылар одағының

басқармасының жауапты хатшысы. 1936 жылы Ленинградтың мемлекеттік өнер білімі институтының аспирантурсына түседі. Бірақ Қазақстанға қайта шақырылып (1936-37) СССР ҒА-ның Қазақ филиалында әдебиет пен фольклор секторын басқарады. 1937 жылдан Қазақ мемлекеттік филормониясының, кейін Қазақ академиялық опера және балет театрының директоры қызметін атқара жүріп, Қаз ПИ-де орыс әдебиеті тарихынан сабақ береді.

Х.Есенжанов өзінің жазушылық жолын 1930 жылдары өлең, әңгіме жазудан бастады. Сол жылдары республикалық басылымдарда «Өлеңінің жағасында», «Қызыл құмақ», «Күшке күш» сияқты әңгімелері және «Жер шарында» атты сахналық шығармасы жарияланды. Сонымен қатар бастауыш, орта мектептер үшін оқулықтар, көптеген әдеби сын мақалалар жазды. Хамза 1956 жылдан өнімді творчестволық еңбек жолын бастады.

Жазушының басты шығармасы — “Ақ Жайық” трилогиясы (1-кіт., 1957; 2-кіт., 1959; 3-кіт., 1965) Батыс Қазақстандағы тұтас бір кезеңнің оқиғаларына арналған. Автор отарлық езгіден қиналған халық бостандығы мен бақыты үшін күрескен ерлердің жиынтық бейнелерін жасаумен қатар, нақты тарихта болған адамдардың өмір жолын шебер суреттеді. 1963 жылы трилогияның заңды жалғасы болып табылатын “Көп жыл өткен соң”, ал 1970 жылы “Ағайынды Жүнісовтер” романдарын жазды. Соңғы екі кітапта жаңа өмір құрған елдің сан қырлы тұрмыс-тіршілігі мен әділет үшін күресі, адамның азамат ретінде қалыптасуы бейнеленген. “Ақ Жайық” трилогиясы мен “Көп жыл өткен соң” роман-дилогиясы 5 кітаптан тұратын тұтас эпопея іспетті. Есенжанов өмірінің соңғы жылдары “Қарт қазақ”, “Жайын ілерде”, “Жар”, т.б. әңгіме, очерк, әдеби-сын мақалалар жазды. 1978—1981 жылдары жазушының 6 томдық шығармалар жинағы жарық көрді. Есенжанов—М.Шолоховтың “Тынық Дон” романының 1-және 4-кітаптарын, И.С. Тургеневтің “Рудин”, И.П. Шуховтың “Үшпенділік” романдарын, А.С. Пушкиннің “Дубровский” повесін, т.б. шығармаларды қазақ тіліне аударды. Сонымен қатар бастауыш, орта мектептер үшін оқулықтар жазды. Қазақстан Мемлекеттік сыйлық лауреаты (1967).

Әдебиеттер:

1. Есенжанов, Х. Яик - светлая река. Роман. / Х. Есенжанов. - Алма-Ата. : Казгослитиздат, 1958. - 408 с.
2. Есенжанов, Х. Яик - светлая река. (Вторая книга). / Х. Есенжанов. - Алма-Ата. : Казгослитиздат, 1960. - 423 с.
3. Есенжанов, Х. Ақ Жайық: Роман. II кітап.-Алматы: Көркемәдбаспа, 1960.-426 б.
4. Есенжанов, Х. Яик - светлая река: Роман. / Х. Есенжанов. - Алма-Ата. : Казгослитиздат, 1961. - 764 с.
5. Есенжанов, Х. Крутое время (Яик - светлая река. Кн. 3-я). Роман. / Х. Есенжанов. - Алма-Ата. : Жазушы, 1965. - 348 с.
6. Есенжанов Х. Крутое время. Роман. / Х. Есенжанов. - Алма-Ата. : Жазушы, 1966. - 256 с.
7. Есенжанов, Х. Көп күн өткен соң.-Алматы: Жазушы, 1967.-351б.
8. Есенжанов, Х. Много лет спустя: Роман. / Х. Есенжанов. - Алма-Ата. : Жазушы, 1967. - 352 с.
9. Есенжанов, Х. Шыңалу: Роман. 2-кітап.-Алматы: Жазушы, 1968.-340 б.
10. Есенжанов, Х. Төңкеріс үстінде: Роман. 1-кітап.-Алматы: Жазушы, 1968.-352 б.
11. Есенжанов, Х. Крутое время (Яик - светлая река. Кн. 3-я). Роман. / Х. Есенжанов. - Алма-Ата. : Жазушы, 1969. - 392 с.
12. Есенжанов, Х. Яик - светлая река: Роман. / Х. Есенжанов. - Алма-Ата. : Жазушы, 1969. - 702 с.
13. Есенжанов, Х. Яик - светлая река: Роман. / Х. Есенжанов. - Алма-Ата. : Жазушы, 1971. - 695 с.
14. Есенжанов, Х. Яик - светлая река: Роман. / Х. Есенжанов. - Алма-Ата. : Жазушы, 1973. - 696 с.
15. Есенжанов, Х. Яик - светлая река: Роман. / Х. Есенжанов. - Алма-Ата. : Жазушы, 1976. - 575 с.
16. Есенжанов, Х. Ағайынды Жүнісовтер:Роман.-А.: жазушы, 1977
17. Есенжанов, Х. Собрание сочинений в 6-и т. Т.2. Яик-светлая река. Роман. Кн. 2. / Х. Есенжанов. - Алма-Ата. : Жазушы, 1978. - 344 с.
18. Есенжанов, Х. Собрание сочинений в 6-и т. Т.1. Яик-светлая

- река. Роман. Кн. 1. / Х. Есенжанов. - Алма-Ата. : Жазушы, 1978. - 348 с.
19. Есенжанов, Х. Собрание сочинений в 6-и т. Т.3. Крутое время. Роман. Кн. 3. / Х. Есенжанов. - Алма-Ата. : Жазушы, 1980. - 376 с.
20. Есенжанов, Х. Собрание сочинений в 6-и т. Т.4. Много лет спустя. Роман. Ч. 1. / Х. Есенжанов. - Алма-Ата. : Жазушы, 1980. - 362 с.
21. Есенжанов, Х. Собрание сочинений в 6-и т. Т.5. Много лет спустя. Роман. Ч. 1. Рассказы и очерки. / Х. Есенжанов. - Алма-Ата. : Жазушы, 1980. - 362 с.
22. Есенжанов, Х. Қатерлі түн.-Алматы: Жалын, 1981.-32б.
23. Есенжанов, Х. Собрание сочинений в 6-и т. Т.6. Литературно - критические статьи. / Х. Есенжанов. - Алма-Ата. : Жазушы, 1981. - 328 с.
24. Есенжанов, Х. Много лет спустя: Роман. / Х. Есенжанов. - Алма-Ата. : Жазушы, 1982. - 328 с.
25. Есенжанов, Х. Ақ Жайық:Трилогия.-Алматы: Жазушы, 1988.-335 б.
26. Есенжанов, Х. Яик - светлая река: Трилогия. Книга I. / Х. Есенжанов. - Алма-Ата.: Жазушы, 1988. - 336 с.: портр.
27. Есенжанов, Х. Трагедия Жунусовых: Роман. / Х. Есенжанов. - Алма-Ата. : Жазушы, 1990. - 320 с.: портр.
28. Есенжанов, Х. Жүнісовтер трагедиясы: Роман.-Алматы: Жазушы, 1998.-320 б.
29. Есенжанов, Х. Много лет спустя: Роман. / Х. Есенжанов. - Алма-Ата. : Жазушы, 1969. - 333 с.
30. Есенжанов, Х. Жүнісовтар трагедиясы. Роман. / Х. Есенжанов. - А., 1999. - 320 б.

Ол туралы:

Кітаптар:

1. Батыс Қазақстан облысы. Энциклопедия.—Алматы: «Арыс» баспасы, 2002
2. Дюсембина, Г. Е. Х.Есенжановтың "Ақжайық" роман трилогиясындағы ономастикалық атаулардың этнолингвистикалық сипаты [Текст]: 6М020500 - Филология: қазақ тілі мамандығы бойынша магистр акад.дәрежесін алу үшін

дайынд. магистрлік диссертация / Г. Е. Дюсембина ; Ғыл.жетекші А. Ә. Ниязғалиева. - Орал : БҚМУ, 2012. - 81 б. - 1000.00 тг.

3. Қазақстан жазушылары: Анықтамалық/Құрастырушы: Қамшыгер Саят, Жұмашева Қайырниса - Алматы: "Аң арыс" баспасы, 2009

4. Қазақ әдебиеті. Энциклопедиялық анықтамалық. - Алматы: «Аруна Ltd.» ЖШС, 2010

5. Умарова, Г.С. Мастера словесности в Уральском крае: Допол. учеб.пос-хрестоматия/Г.С. Умарова, О.В.Опря.- Уральск:ЗКГУ, РИО, 2009.-167 с.

Мақалалар:

1. Великие без прикрас. В это день... 1908 год [Текст] // Литер. - 2013. - 25 дек. - С. 8.

2. Гушул, Ю. "Читающая Евразия" - проект интеллектуалов [Текст]: проект представляет собой Международный фестиваль чтения интеллектуальной литературы и посвящён 100-летию со дня рождения русского ученого, доктора исторических наук и доктора географических наук, поэта, переводчика Л.Н.Гумилёва / Ю. Гушул // Жизнь города. - 2013. - 24 января. - С. 10.

3. Дворецкая, О. А. "Широкая степь- родная земля" [Текст] : (природа в творчестве писателей Западного Казахстана: Хамзы Есенжанова, Жубана Молдағалиева, Геннадия Доронина). Литературный вечер / О. А. Дворецкая // Мектептегі кітапхана=Школьная библиотека. - 2014. - №5. - С. 50-54.

4. Захарова, Ю. Б. Певец степного Приуралья [Текст] / Ю. Б. Захарова // Литература в казахстанской школе. - 2014. - №3. - С. 47-49.

5. Избасова, С. Х.Есенжановтың "Ақ Жайық" романындағы этнографиялық мәдениетке тән сөздер. //Аймақтық Жас Халымдар Форумының материалдар жинағы.-2007.-11-13 сәуір.- б. 44.

6. Кубаева, Г.К. Певец степного Приуралья-Хамза Есенжанов /Г.К.Кубаева. //Внеклассная работа в школе.-2008.-№10.-С.44-47.

7. Сейтақ, Ғ. Елім деген ерлердің ескерткіші тұрса, игі: Т.Жароков пен Х.Есенжановтын туғанына 100 жыл. //Орал өңірі.-2008.-29 мамыр.-б.7.

8. Сулейменов, С. Улица Хамзы Есенжанова/С. Сулейменов //Талап.-2008.-24 апр.- С.6.
9. Сисенғали, З. Қасіреті көп кейіпкерлер:Х.Есенжанов 100 жыл. //Орал өңірі.-2008.-2 тамыз.-б.6.
10. Сүлейменов, С. Жазушы және оның кейіпкері:Хамза Есенжанов туралы. //Орал өңірі.-2008.-17 сәуір.-б.10.
11. Сүлейменова, Д. Жазушы тағылымы: Х.Есенжанов туралы//Әдебиет айдыны.-2008.-24 шілде.-б.6.

Есімдердің алфавиттік көрсеткіші

«А»

Азовская Т.Н.	13
Ақан сері Қорамсаұлы	13
Аманжолов С.А.	14
Амельченко В.Н.	8
Аханов К.А.	10
Ахметов З.	10
Аравин П.В.	11
Ахтанов Т.	14
Аюханов Б.Ғ.	13

«Ә»

Әбілқайыр хан	15
Әлімбаев М.	14
Әлімқұлов Т.	12
Әнесов Г.	15
Әуезов М.М.	8
Әйтімова Б.С.	8

«Б»

Байсейітова Н.	9
Байтұрсынов А.	8, 17
Бейсеуов Ә.	13
Биалиева К.К.	8
Болғанбаев Ә.	9
Бұқар жырау	15
Букаткин П.Р.	9

«Г»

Габдуллин Б.	31
Гурьева Г.Г.	12

«Д»

Датұлы С.	16
Дәрібаева Ж.	12
Донскова Г.А.	11
Досмұхамедова Қ.Х.	10
Досмұхамедов Х.	10, 27

«Е»

Есенжанов Х.	14, 61
Ерзакович Б.Г.	11

«Ж»

Жаманқұлов Т.Қ.	13
Жароков Т.	13
Женалаев Б. Қ.	16
Жүргенов Т.Қ.	15
Жұлдыз журналы	8
Жұмабаев М.Б.	11, 31

«И»

Иманов А.Ү.	9
Иманғалиев А.С.	12, 48

«К»

Көбеев С.	13
Көшекөв Ғ. Ә.	16
Көпеев М.Ж.	15

«Қ»

Қайсенов Қ.	9, 22
Қайырбеков Ғ.	12
Қанафин Ә.Қ.	12
Қанайұлы Шортанбай	15
Қашаубаев Ә.	15
Қоразбаев А.	8
Қорамсаұлы А.	15
Құдайбердиев Ш.	11, 41

«Л»

Ломоносов И.М.	9
----------------	---

«М»

Мельников В.Л.	14
Молдаханов Н.Р.	12
Мөңкеұлы М.	15
Мұратқызы В.	31

Мұхамбетқалиева Р.Қ.	8
Мұхамеджанов Т.	11
Мұхамеджанов Қ.	14
Муканова Г.	23
Муратбай Т.	34
Мусаханова Р.	34
Мырзахметұлы М.	23

«Н»

Науанова Қ.М.	11
Нестеренко Г.И.	12
Ниязбекова А.Б.	10
Ниязғалиева А.Ә.	10
Ниязов Е.Ш.	13

«О»

Оразбаева А.	14
Оралбаева Н.О.	10

«Ө»

Өтетілеуов Е.	8
---------------	---

«П»

Панфилов Д.И.	13
Пугачев Е.	13
Пушкин А.С.	13

«С»

Сағырбайұлы Қ.	16
Садықов С.Т.	13
Сарыбаев Ш.Х.	9
Сарсенбаева Б.И.	10
Сахарнова З.Я.	14
Сейтақ Ғ.	11
Серікқалиев З.	8
Сүйіншәлиев Х.Ж.	14

«Т»

Торайғыров С. 14, 56

«Ш»

Шаймақова Р.Қ. 12

Шал ақын 15

Шамова М. Л. 9

Шонанова Ш.А. 16

«Щ»

Щелоков О.В. 8

МАЗМҰНЫ

Құрастырушыдан.....	3
Қазақстан Республикасының мемлекеттік және ұлттық мейрамдары	4
Кәсіби мерекелер мен аталып өтетін күндер.....	4
2018 жылы атап өтілетін және еске алынатын айтулы күндер тізбегі	8
Айы мен күні белгісіз 2018 жылы еске алынатын күндер	15
Ақын, педагог, түрколог, ғалым Ахмет Байтұрсыновтың туғанына 145 жыл (1873-1938).....	17
Жазушы, Ұлы Отан соғысының ардагері, әйгілі партизан, Халық Қаһарманы Қасым Қайсеновтың туғанына 100 жыл (1918-2006).....	22
Алаш қозғалысының қайраткері, дәрігер, ұстаз, ғалым Халел Досмұхамедовтың туғанына 135 жыл (1883-1939).....	27
Ақын, Алаш қозғалысының қайраткері Мағжан Бекенұлы Жұмабаевтың туғанына 125 жыл (1893-1938).....	31
Қазақтың ақыны, ойшыл аудармашы, композитор Шәкәрім Құдайбердиевтің туғанына 160 жыл (1858-1931).....	41
Педагогика ғылымының докторы, профессор, әлеуметтік ғылымдар академиясының академигі, М.Өтемісов атындағы БҚМУ ректоры Асхат Сәлімұлы Иманғалиевтің туғанына 65 жыл (1953).....	48
Ағартушы, ақын Сұлтанмахмұт Торайғыровтың туғанына 125 жыл (1893-1920).....	56
Жазушы Хамза Есенжановтың туғанына 110 жыл (1908-1975).....	61
Есімдердің алфавиттік көрсеткіші.....	67

*М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан мемлекеттік университетінің
Редакциялық баспа орталығы.
Орал қаласы, Достық даңғылы, 162.*